

ELENA KREJČOVÁ – NADEZHDA STALYANOVA

KOUZLO A UMĚNÍ PŘEKLADU

MASARYKOVA UNIVERZITA

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

KOUZLO A UMĚNÍ PŘEKLADU

Elena Krejčová – Nadezhda Stalyanova

Brno 2018

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické publikace nesmí být reprodukována nebo šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu vykonavatele majetkových práv k dílu, kterého je možné kontaktovat na adrese: Nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress, Rybkova 19, 602 00 Brno.

© 2018 Elena Krejčová, Nadezhda Stalyanova

© 2018 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9017-0

ОБСАМ / СЪДЪРЖАНИЕ

Předmluva	5
Предговор	6
Филмовият превод и подготовката на преводачи.....	9
Преводач на филми	21
Намиране на заклет писмен или устен преводач	25
Нови изисквания към съдебните преводачи	28
Професия преводач	30
Езиците в институциите на Европейския съюз.....	36
Изкуството на превода, интервю с Невена Дишлиева-Кръстева	41
Изкуството на превода, интервю със Светлозара Лесева.....	44
Изкуството на превода, интервю с Радосвета Гетова	47
Изкуството на превода, интервю с Милена Попова	49
Изкуството на превода, интервю с Маргарита Дограмаджян	51
Изкуството на превода, интервю с Ани Орешкова	53
Дейвид Мосъп: Преводът е изкуство, опит и усет.....	56
Интервю с преводача Асен Милчев	61
Кръстан Дянков: „Българският език е силен и богат“	65
Думи на Огнян Стамболиев за Изкуството на превода	69
Ирена Кръстева: Преводът е изкуственост, не изкуство.....	74

Předmluva

Příručka *Kouzlo a umění překladau* (*Магията и изкуството на превода*) je součástí řady pomůcek vydaných Masarykovou univerzitou pro studenty bulharské filologie. Kniha je určena pro předmět překladaatelský seminář pro pokročilé a představuje organické pokračování pomůcek *Bulharské texty k překladaatelskému semináři, část 1, Bulharské texty k překladaatelskému semináři, část 2* a *Bulharské texty k překladaatelskému semináři, část 3*. Nejnovější publikace je určena pokročilým studentům, kteří bulharštinu ovládají na stupni C1 a C2 dle evropského referenčního rámce a již se připravují k úspěšnému ukončení svého studia bulharské filologie nebo balkanistiky na Filozofické fakultě MU. Texty, které tvoří obsah příručky, můžou své uplatnění nalézt jak v hodinách praktické bulharštiny v magisterském studiu, tak i v jiných hodinách současného bulharského jazyka, např. v rámci cvičení z bulharské stylistiky.

Příručka je cenný zdroj pro všechny bulharisty a balkanisty, kteří se zabývají otázkami tlumočení a překládání, a to jak z praktického hlediska, tak i do jisté míry z hlediska teoretického.

Texty jsou rozděleny do dvou částí – první je spojená s překladaatelskou profesí, se společenskými oblastmi, kde se tlumočník může profesně realizovat, apod. Druhou část tvoří rozhovory s významnými bulharskými překladaateli umělecké literatury, v nichž tyto osobnosti sdílejí své zkušenosti a přinášejí pohledy na otázky, které jsou aktuální a jež jsou velmi důležité pro každého překladaatele, pro překládání jako umění a zkušenost, ale také na to, jaká je úloha překladaatele při převádění určitého literárního díla do jiného jazyka: co je to, co dělá nějaký umělecký překlad kvalitním? Jaké jsou nejčastější obtíže při překládání? Jaké jsou největší výzvy při práci s originálním textem? Jakou část překladaatelské činnosti můžeme označit za tvůrčí? Je překladaatel spoluautor? Jaká je role překladaatele uměleckého textu? Je důležité, do jaké míry překladaatel ovládá svůj mateřský jazyk? Prostřednictvím názorů zkušených překladaatelů budou mít studenti možnost seznámit se s tím, jakým způsobem se text převádí tak, aby byl dostatečně srozumitelný a přístupný čtenáři z jiného jazykového a kulturního okruhu a současně aby bylo zachováno co nejvíce prvků specifické kulturní sémantiky originálu, dále do jaké hloubky by měl překladaatel ovládat nejjemnější detaily z kultury a dějin země, z níž vzešel originální text, ale to samé i ohledně vlastní kultury, historie a jazyka, což předpokládá vysokou úroveň vládnutí oběma jazyky – cizím i mateřským.

Elena Krejčová a Nadežda Staljanovová (editorky)

Brno 2018

Предговор

Настоящото помагало „Магията и изкуството на превода“ е включено към серията помагала, издадени от Масариковия университет за студентите, следващи българска филология. Книгата е предназначена за семинара по превод за напреднали. Помагалото представлява органично продължение на помагалата *Bulharské texty k překladatelskému semináři, část 1, Bulharské texty k překladatelskému semináři, část 2* и *Bulharské texty k překladatelskému semináři, část 3*, като настоящата публикация е предназначена за напредналите студенти със степен на владееене на българския език С1 и С2, подготвящи се за успешно завършване на специалностите българска филология и балканистика във Философския факултет на Масариковия университет и които преди своето завършване усилено се занимават и с превод. Текстовете, които са представени в помагалото, могат да намерят приложение както в часовете по практически български език в магистърска програма, така и в часовете по съвременен български език, в рамките на упражненията по българска стилистика или в часовете по практически български език.

Помагалото е ценен източник и за всички българисти и балканисти, които се занимават с проблемите на транслатологията, и то както от практическа гледна точка, така и до известна степен в теоретичен аспект.

Текстовете са разделени на две части – първата е свързана с преводаческата професия, със сферите в обществото, където преводачът може да се реализира професионално и т.н. Втората част съдържа интервюта на изтъкнати български преводачи на художествена литература, в които те споделят своя опит и възгледи по въпроси, които са актуални и от изключителна важност за всеки преводач, за превода като изкуство и опит, както и за мястото на преводача в пресъздаването на една творба на друг език: Какво прави един художествен превод добър? Кои са най-често срещаните трудности в преводаческата професия? Кои са най-големите предизвикателства при работата с оригинала на текста? Каква част от превода е творчество? Преводачът съавтор ли е? Каква е ролята на преводача на художествения текст? Има ли значение колко добре преводачът владее родния си език? Студентите ще имат възможност да се запознаят, през погледа на опитни преводачи, с това как текстът се пресъздава по начин, по който той ще бъде разбираем и достъпен за чуждоезичния читател с възможно най-малко загуба на кул-

турната семантика, как преводачът би трябва да владее в най-фини и дълбоки подробности културата и историята на страната, откъдето произлиза оригиналният текст, както и своята собствена култура, история и език, което предполага едно високо ниво на владееене на двата езика – чуждия и родния.

Елена Крейчова и Надежда Сталянова (съставители)

Бърно 2018

Филмовият превод и подготовката на преводачи

Милен Шипчанов

Дълго време обучението по превод във филологическите специалности се ограничаваше в превеждане на откъси художествена литература. Няма да се спираме върху целесъобразността да се предават от един език на друг текстове с характерните за всеки писател език и стил. Подобно обучение има своето място, но ние ще насочим вниманието си към една новопоявила се необходимост от подготовка на специализирани преводачи в много особена област.

През последните години се наблюдава бурно развитие на медийното пространство, особено в неговото телевизионно измерение. Увеличи се броят на националните и местните телевизионни канали, появиха се и развиха дейност много кабелни оператори навсякъде в страната. От друга страна, лесният и евтин достъп до Интернет позволи на много потребители да получат достъп (законен или незаконен, тъй като се нарушават авторските права) до многобройни филмови заглавия. На свой ред много издания от печатната преса, с цел да увеличат привлекателността си и оттам продажбите, започнаха да влагат DVD филми към своите печатни произведения. Накрая, много издателски фирми започнаха да тиражират филми за ползване във видео-клубовете или за директна продажба на потребителите.

Целият този подем изведе на преден план необходимостта от преводачи, които бързо и качествено да превеждат филмовата продукция, прожектирана по ефирните и кабелните телевизии или създаващи субтитрите на DVD дисковете. Ето защо, в нашето изложение ще обърнем внимание на историята на филмовия превод, на видовете филмов превод, на някои грешки в произволно избрани филми от Интернет и печатната преса, а накрая ще направим препоръки за подготовката на преводачи на филми.

История на филмовия превод. По времето на немите филми преводът не е бил специфично кинематографичен: самият филм е достатъчно лесен за разбиране, а т.нар. „междинни заглавия“, прекъсващи през определен период действието, са превеждани лесно на езика-цел и заменяни с подобни или пък собственикът или нает работник са ги превеждали устно на публиката.

Проблемът се проявява с появата на „говорещите филми“ в края на 20-те години на XX век. Отначало някои американски филмови компании търсят решението в производството на две версии на филма – едната на английски, а другата (със същия сценарий, но с другоезични актьори) на друг език. Скоро обаче се отказват, защото продукцията се оскъпява, а от друга страна качеството е ниско.

Появата на говорещите филми позволява на Холивуд да упражнява непрекъснато доминиране на филмовата индустрия. Тези филми предполагат, че публиката ясно си дава сметка кой е изворът на тази култура и нейната природа, и по този начин американското производство заема водеща позиция. С увеличаването на разходите по реализирането на филмите много малки страни не успяват да устоят на конкуренцията и не успяват да изнасят своята продукция. От 30-те до 50-те години на XX век американските компании властват над цялата филмова индустрия и монополизират записващата техника. Естествено, за англоезичните страни (Великобритания и нейните бивши колонии) проблемът с превода не стои.

След известен период на възстановяване някои европейски страни като Франция, Италия, Германия и Испания въвеждат протекционистки мерки срещу вноса на американски филми и се установяват квоти и такси за американските филми. От друга страна, правителствата на тези държави подкрепят собствената филмова продукция със субсидии и заеми. Някои исторически фактори определят и избора на начин за превод на филмите от чужд произход.

Например във Франция се предпочита дублирането. На първо място това е обусловено от схващането, че филмовата форма има културна мисия. Франция е една от малкото страни, силно заинтересувана от запазването на чистотата на езиковата и културната си традиция от чуждо (главно американско) влияние (прословутият „закон Тубон“ от 4 август 1994 г. за изключителна употреба на френски в надписите, заглавията, държавните документи, обществените услуги, конгресите, медиите и т.н.). Освен това френският език се смята от дълго време като средство за инструмент на културна централизация. Освен това французите винаги са смятали превода за известно насилие над оригинала. Не на последно място изборът на дублиране във Франция се мотивира от факта, че населението е привикнало да слуша френска реч по телевизията и в кината благодарение на протекционизма на собствената телевизионна и филмова продукция.

В Германия и Италия изборът на дублирането като преводна политика по време на Втората световна война се базира на факта, че говорещите фил-

ми имат голям импакт-фактор върху масите и спомагат за изграждането на силни национални държави и за разпространение на съответната идеология.

За разлика от големите страни, малките държави като Холандия, Белгия, Швеция, Португалия избират субтитрирането като форма на превод на вносните филми поради много причини: малобройно население, за което не е мотивирано дублирането, по-ниски разходи за субтитрирането в сравнение с дублирането, наличието на повече от един език в държавата и др.

В епохата на глобализацията се очертава тенденция към еднопосочна англицизация поради доминирането на англоезичната и англо-американската култура за сметка на другите езици и култури. Английският се превръща в нещо като „лингва франка“ и средство за комуникация между не-англоезични култури. Много филмови компании не само в САЩ използват чуждестранни актьори в англоезични версии на филмите си. Други нации умишлено дублират на английски свои филми (напр. българския „Хан Аспарух“), за да могат да ги покажат пред световната публика. На другия полюс се намират някои национални компании, начело с индийската филмова промишленост (Боливуд), които провеждат подчертано анти-американска стратегия, която привлича многоброен зрителски интерес.

Видове филмов превод. Понастоящем съществуват два основни вида филмов превод: дублиране и субтитриране.

Дублирането е метод за превод в голяма степен на изходния текст, за да бъде направен достъпен за много широка публика чрез доместикацията (естественото усвояване). При този метод диалогът на езика-цел се синхронизира с говора и движенията на актьора от филма, като целта е публиката да има усещането, че актьорът говори на родния ѝ език.

Субтитрирането пък представлява писмен превод на говоримия език-източник под формата на синхронизирани записи в долния край на екрана. Този вид превод променя изходния диалог/текст до крайните възможни граници и позволява на публиката да възприема едновременно чуждия език и природа на филмовото произведение заедно с частичен превод на родния си език.

Дублиране. Дублирането се възприема като превод в „прозрачен, лек, ‘невидим’ стил, за да се намали чуждестранният аспект на текста-цел“ (Мън-

ди 2001, по А. Шарковска [2]). По този начин всички чужди елементи се асимилират в доминиращата местна култура, а публиката се лишава от някои значими характеристики на изходната култура. Доместикацията фаворизира и привилегирова местната култура в сравнение с изходната. Нека не забравяме, че според някои теории преводът често се възприема като форма на завоевание и израз на национализъм. В много случаи дублираният филм се възприема като съвсем нов продукт, а не като преработено произведение – той престава да бъде „чуждестранен филм“ и става просто „филм“. Той също може да се схване и като средство за налагане превъзходството на националния език и за защита срещу културната инвазия на изходния език и култура. Това е особено типично за страните, в които националният език се възприема като обединяващ елемент на нацията.

Съществува също и схващане, че дублирането засяга в голяма степен структурата на оригинала. Някои критици отбелязват, че дублираният текст диалог е по-малко автентичен, защото оригиналното изпълнение е закрито от различен глас. Не случайно за дублиране на някои филми, особено детски, се канят водещи, познати за масовата публика актьори (напр. Камен Воденичаров за „Стюарт Литъл“ и др.).

Очевидно е, че филмовият превод се подчинява на изискванията за театрален превод. То спомага за реализацията на един спектакъл, като преводачът работи в екип – с художествения директор, актьорите, техниците. Той е задължен да отчита случайностите на една прожекция в определено място и за определено време. От друга страна, необходимо е една автентична разговорна реч да се предаде в не по-малко естествен стил. Това налага на дублиращия известни ограничения. Това, което дублиращият превежда, не е просто писмен или произнесен текст, който той трябва да постави в устата на роден актьор с типичния за страната начин на игра. Това е текст, произнесен от чуждестранен актьор, чийто образ присъства на екрана и играе чуждия текст. Дублиращият актьор дава назаем гласа си, но чуждият образ командва очите. Преводачът трябва да състави текст, който да звучи естествено и да „пасне“ на движението на актьорските устни и на мимиката му.

Първата трудност следователно е синхронизирането между звука и изображението. На отварянията на устата трябва да съответстват закръглени гласни, а на подчертаните затваряния на устата – експлозивни съгласни [п, б, м]. Преводачът не работи единствено изречение по изречение, но сричка по сричка, буква по буква. И най-банални изрази могат да се превърнат в непреодолимо препятствие (напр. „Yes, sir!“ трудно се покрива със „Слу-

шам, господин полковник!“). Дори да успее да съчетае текста с движението на устните, преводачът трябва да отчита и екстралингвистичната информация (мимики, жестове, пози и движения на тялото и др.). Преводът на филми с един по-жив, по-естествен диалог може да се превърне в истински подвиг, като производението неминуемо ще претърпи загуби заради синхронизацията.

Личните ни наблюдения на дублирани филми във Франция свидетелстват за истински постижения в областта на превода, синхронизацията е толкова съвършена, че зрителят придобива наистина впечатление, че актьорите говорят на френски, макар да са например американци. Тук трябва да споменим един телевизионен похват, наричан от някои критици „припокриване на глас“ (voice over). Тук преводът се извършва по фонограма, след което актьорите дублират филма, но истинските гласове на играещите се чуват като фонова картина. Така се избягва пълната синхронизация, записът не е толкова скъп, ето защо се прилага при превода на многосерийните поредици.

Субтитриране. Субтитрирането е преводачески похват, който позволява зрителят да се „потопи в чуждоезиковата среда“. При него преведеният текст няма претенции да бъде „оригинален“, а чуждестранната идентичност на изходната култура е подчертана – това прави доминирането на културата, типична за езика-цел, невъзможно. Субтитрирането позволява на зрителя да се наслади на чуждия език и култура повече, отколкото другите начини за превод на филми, защото оригиналният саундтрак не е заглушен, както при дублирането. Възможността да се слуша оригиналният глас на актьора компенсира ограниченията при превода, принуден да резюмира диалога в 2-3 реда по 20 знака всеки.

Подобен превод на филми стимулира изучаването на чужди езици, какъвто е случаят с английския например в Гърция, където гледането на субтитрирани произведения дава уникалният шанс да се слуша оригинална разговорна реч, а преводът да се следи само в случаите на неразбиране на диалога.

Факторите, които обуславят избора в някои страни на субтитрирането пред дублирането, са главно интересът към чуждата култура и по-малките разходи за този вид превод, като икономическият фактор стои на второ място.

Субтитрирането привидно запазва производението в неговата цялост. Все пак то има недостатъка да представя осакатен диалог. Репликите трябва

ва да бъдат кондензирани, калибрирани в зависимост от времето, което им е отделено, или от смяната на различни планове. Те трябва да са накъсани на кратки фрази, за да не превземат екрана. В същото време зрителят е принуден да упражнява специфична гимнастика на очите, а това го кара да изпуска част от играта на актьорите или половината от преведения текст. Ако трябва да резюмираме, зрителите, които не владеят езика на оригинала, са принудени да обръщат повече внимание на изписаните реплики, а тези, които владеят езика, се дразнят от появата и изчезването на субтитрите.

Съществува и трето решение на проблема – това е „слуховото субтитриране“, или по-точно филмът се прожектира, придружен със синхронен устен превод. Подобна практика съществуваше някога във филмотечните кина, където лимитираният брой прожекции на някои известни филми не оправдаваше разходите за превод чрез дублиране или субтитриране.

Критичен преглед на някои филмови преводи. Основната причина да осъществим настоящата публикация е множеството неточности, грешки, недоглеждания в преводите на филми, разпространявани както в магазини за аудио- и видеоносители, така и в пресата и в някои телевизионни канали. Без да претендираме за изчерпателност, ще наблегне на някои типични грешки, срещани в преводите на филми.

1. Слабо владеене на пунктуацията на български език. Прави впечатление, че в много филми не се отделят със запетайки обръщанията (напр. „Елена от Троя“), вметнати изречения, както и подчинени изречения, въведени с относителни местоимения.

2. Интересна грешка представлява сливането на отрицателната частица „не“ с глагола в отрицателна форма, най-вече при определени модални глаголи, както и сливане на други частици с глагола. Подобна грешка наблюдаваме при „чатенето“ в Интернет, което ни навежда на мисълта, че е предизвикана от трансфер на писмовния стил в мрежата към писането на превода на филма. Напр.:

- Немога! ... Несъзнаваш! („Съдията Дред“)
- Можеби. („Разрушителят“)
- намира (вм. „на мира“, „Елена от Троя“)

3. Масови грешки, предизвикани от слабото владеење на членуването в български език, особено при формите на пълен/кратък член в мъжки род.

Напр.:

- Ръководителът („Съдията Дред“)
- Цикълът („Разрушителят“)
- Подобно е положението с членуването на съществителните в женски род, завършващи на „т“:
- смърта („Съдията Дред“ „)
- бруталността, лудостта, светостта, частта, властта, бременността, популярността, отговорността, последователността („Разрушителят“)

4. Изключително груби грешки, произлизащи от непознаване морфологичния правопис на българския език. Напр.:

- отегля, отегляне, отегляш, отеглям
- възстановете, чувства („Съдията Дред“)
- възстановително, възстановете, възстановен
- згради, истрелва, изтрел („Разрушителят“)
- посланник („Пърл Харбър“)
- безопасност („Елена от Троя“)

Многократното повторение на словоформи и словоупотреби от един и същи корен подсказват, че грешката не е от изписването, а е системна в езика на съответния преводач.

В много от случаите правописните грешки се дължат и на интерференция на говора от съответния район на произход на съответния преводач (Източна или Западна България например). Ето някои примери, които може би се дължат на западен български говор:

- излязал от затвора; ръководителът; Прокалната земя („Съдията Дред“)
- каде, веднаж (8 пъти !!!, вм. „къде“, „Елена от Троя“)

Ето примери на грешки, вероятно предизвикани от източнобългарски говор:

- манияк, съжелявам, акордион, притиснявам („Разрушителят“)

Прави впечатление, че някои от преводачите допускат грешки, понеже не вникват в етимологията на думите и оттам се поддават на импулсите си.

Напр.:

- рециклирана храна (вм. рециклирана храна)
- Прокалната земя (вм. Прокълнатата...) („Съдията Дред“)
- креогенен (вм. криогенен)
- замръзен (3 пъти), замръзяване (2 пъти), замръзя (вм. замразя и производни)
- детектив (вм. детектив)
- ултиматома (вм. ултиматума), неотрони (вм. неутрони), акумулатор (вм. акумулатор), касметлия (вм. късметлия) („Разрушителят“), задръще (вм. задръжте), къртечницата (вм. картечницата) („Пърл Харбър“)
- Ченгетата трябва да бъдат озъптявани! (вм. озаптявани) („Трета смяна“)

Отново припомняме, че многократното повторение на грешките в един и същи филм не може да се отдаде на печатни грешки по време на въвеждане на текста. Не е наша цел да правим анализ на обучението по български език и литература в училище, но се налага впечатлението (не само от филмовите преводи), че езиковата култура на по-младите поколения е много ниска, може би поради занемаряване на обикновените граматически упражнения върху езика в полза на писането на дълбокомъдри съчинения по теми, в които безпросветно се възпроизвеждат писанията на литературни критици.

Превод на филмови заглавия. Тук не можем да твърдим, че се наблюдават много грешки, като изключим някои примери като филма „Eyewitness“, преведен като „Око свидетел“ вместо „Очевидец“.

Ще споделим обаче някои наблюдения. През 1978 г. в София се проведе Седмица на френския филм. Тогава ни направи впечатление преводът на някои филмови заглавия, напр. „Сбогом, пиленце“ („Adieu, poulet“), пуснат по-късно по кината като „Сбогом, полицай“. Преводачът не е обърнал внимание на факта, че в един френски полицейски филм ще се съдържат главно жаргонни думи, включително и в заглавието – правилният превод е „Сбогом, ченге!“. Подобна грешка имаше и при заглавието на „За кожата на един полицай“ с Алан Делон („Pour la peau d'un flic“), в което думата „flic“ е жаргонна и следва да се преведе с подобна на български (напр. „ченге, кука, фанте“ и др.). Непознаването на жаргона често подвежда недобросъвестни-

те преводачи да правят смайващи преводи на заглавия. Например силно социалният и антирасистки френски филм „Baise-moi“ беше преведен като „Целуни ме!“, въпреки бруталните сексуални сцени в него, а правилното заглавие на български би било „Изчукай ме!“.

Понякога преводачите изневеряват на добрия тон с търговска цел. Пример за това е филмът с Жерар Дьопардийо и Жан Рено „Tais-toi“ („Замълчи!“). В магазините на „Александра“ се появи под заглавие „Руби и Куентин“ по имената на главните действащи лица. Тук замяната на едно заглавие с друго убива идеята на френското наименование, което дава идея за известна завръзка в интригата на филма (безкрайното бърборене на единия от героите). Да не говорим, че нито Руби, нито Куентин съответстват на френските варианти на имената (Рюби, Кентен).

Грешки в собствените имена. Склонни сме да смятаме, че този вид грешки се дължи главно на предоверяване в собствените познания по езика и известно нехайство към по-щателна проверка на всяко име, особено историческо. Христоматиен е примерът, цитиран дори от председателката на Съюза на преводачите, за Джон Баптиста (вм. Йоан Кръстител) от филм по канал „Hallmark“. Подобна е и грешката в библейското име Лазаръс (вм. Лазар) от „Съдията Дред“. Сгрешено е името и на коня-сенатор в „Калигула“ – Инцитарт (вм. Инцитат(ус)). Вероятно преводачът е работил от фонограма и не е чул добре, но все пак подобен исторически персонаж заслужава да бъде проверен.

За сметка на това във филма „Елена от Троя“ във версията, разпространявана по Интернет, преводачът направо е оставил имената на латиница – напр. Мусенае вместо Микена, Tundareus вместо Тиндарей, някои имена са сбъркани като това на Агамемном (вм. Агамемнон), а други са дадени в английско-американския им вариант – напр. Стъбос вместо Стиб (река).

Непознаване на специализирана терминология. Много често се наблюдават грешки, причинени от непознаване и главно от пренебрежително отношение към определена терминология, преобладаваща в някои филми. Такава е например религиозно-мистичната в историческите филми, оръжия и правна терминология в криминалните и пр.

Ето няколко примера: Във филма „Троя“ Ахил след двубоя с грамадния троянец предизвиква останалите троянци. Като пропуснем факта, че действията от Троянската война стават на десетата година, а Ахил е най-известният воин на Елада, то въпросът „Кой си ти, войниче?“ е просто нелогичен.

Това обаче е виждане на сценариста. Троянският пълководец подава командирския си скиптър на Ахил, като субтитрите дават следния текст „Владетелят на Тесалия носи този меч“, като ясно се чува и още по-ясно се вижда, че става въпрос за скиптър.

В същия пасаж е допусната и друга терминологична грешка. Прекаленото доверяване в познанията по английски са подвели преводача да пресъздаде английската дума „king“ с българската „крал“, макар да е известно, че за древна Елада е прието да се говори за царе.

Подобна грешка е допусната и във филма „Точен стрелец“. Там полицейски началник прави доклад за търсения престъпник и споменава, че се записва във Втори парашутен корпус на Чуждестранния легион в Корсика. Според преводача, Корпусът се състои от щаб, снабдяване и четири компании. По-нататък става въпрос, че не са компании в смисъл на предприятия или стопански обекти, а по едно от следващите значения на думата „company“ – военна рота.

Препоръки за подготовката на преводачи на филми

1. Всички преводачи трябва да изкарват задължителен курс по практически български език (граматика и синтаксис), придружен с много практически упражнения. Целта на този курс е да се превъзмогнат някои пропуски в езиковата подготовка по български и да се избегнат фрапантните граматически грешки.

2. Специализирана подготовка по терминология. Тази подготовка може да премине под формата на курса „Номинална лексика“, какъвто се провеждаше в специалността „Френска филология“ в СУ. Студентите трябва да разработват семантични гнезда, свързани с определена ключова дума, например „човешко тяло“, „облекло“, „оръжия“, като изваждат всички синоними, свободни и устойчиви словосъчетания от дадената тема. По този начин ще обогатят познанията си както по лексика, така и по определена терминология. Освен това подготовката може да включва работа с т.нар. „конкордансъри“ – компютърни програми за анализ на текстове, с помощта на които да изработват честотни и азбучни речници на текстове с определена тематика. Терминологичната подготовка може да включва и занятия със специалисти от определена област (военни, полицаи, медици, юристи), които да обяснят дадени термини и техните съответствия на български. По такъв начин ще се избегнат грешки от рода „пистолет-револвер“, „компания-рота“, „сабя-ра-

пира-шпага“ и прочие, които могат да имат значение за сюжета на филма (в по-голямата част полицейски, медицински сериали, научно-популярни филми и др.).

3. Практически занятия за работа по превод на филмови откъси.

Преподавателят трябва да овладее някои компютърни програми за обработка на видео-файлове (напр. Virtual Dub), с помощта на които да избират определени видео-пасажи за работа в клас. Трябва също да се изгради умение за работа с програми за конвертиране (рипване) на DVD филми в компютърни филмови формати (*.avi, *.mpeg) за по-лесна работа. Студентите трябва да провеждат занятия за изграждане на умения за аудиране на звуковите пътечки на филма, да долавят нюансите на диалога или на съпровождащия текст (при научно-популярни филми) и да превеждат текста с помощта на текстообработваща програма. След това работата се анализира съвместно, като се поправят допуснатите грешки.

4. Усвояване на субтитриращи програми. В Интернет-пространството съществуват множество безплатни програми (freeware), позволяващи да се субтитрират филми във видео-формат. При нашите посещения в Училището за преводачи „Мари Апс“ към Свободния университет на Брюксел отбелязахме, че там студентите се обучават да работят на Subtitle Workshop. В нашите занимания в курса „Информационни технологии в превода“ ние запознаваме студентите с друга подобна програма – DivXLand Media Subtitler 205.

5. Последната ни препоръка е преводачите непрекъснато да обогатяват общата си култура и да разширяват специфичните си познания, за да дават качествени преводи не само на филми, но и на други материали.

Библиография

Кари 1956: Cary Edmond, La Traduction dans le monde moderne, Université de Genève Ecole d'Interprètes, Georg & Cie S.A Genève, 1956

Шарковска 2005: Szarkowska Agnieszka, The Power of Film Translation, Translation Journal and the Author 2005, URL: <http://accurapid.com/journal/32film.htm>

Шарковска 2005: Szarkowska Agnieszka, On Teaching Forms of Address in Translation, Translation Journal and the Author 2005, <http://www.translationdirectory.com/article538.htm>

Кой 2005: Coelho Leonardo Jordão, Subtitling and Dubbing: Restrictions and Priorities, <http://www.translationdirectory.com/article326.htm> <http://www.translationdirectory.com/article326.htm>

Врина-Николов 2004: Врина-Николов Мари, Отвъд пределите на превода. Историята на една дихотомия, Colibri, София 2004 г.

Бъчваров 2007: Бъчваров Стефан, Как да вградим субтитри във видео, сп. Download, 07/2007

Филмография

„Съдията Дред“ („Judge Dredd“, 1995, преводач Eretic)

„Разрушителят“ („Demolition Man“, 1996, преводач Joker Gorski)

„Калигула“ („Calligula“, 1973)

„Пърл Харбър“ („Pearl Harbor“, 2001)

„Троя“ („Troj“, 2004)

„Елена от Троя“ („Helen of Troy“, преводач ITZOtm)

„Точен стрелец“ („Straight Shooter“, 2005)

„Бригадите на Тигъра“ („Les brigades du Tigre“, 2006)

„Фанфан Лалето“ („Fanfan la Tulipe“, 2003)

„Руби и Куентин“ („Tais-toi“, 2002)

„Трета смяна“ („Third Watch“, AXN, 13.07.2008, 15:50)

Източник:

<http://ebox.nbu.bg/cel/studo4.html>

Преводач на филми

Когато се мокрим повече от дъжда – когато вървим спокойно или когато бягаме? Вярно ли е, че независимо откъде и как се пусне, една намазана с масло филия хляб винаги пада върху маслото? Ако знаете отговорите на тези въпроси, по всяка вероятност следите една от най-популярните поредици по Discovery Channel – „Ловци на митове“. Едва ли обаче изобщо сте се замисляли за труда на тези, които ви помагат да разберете експериментите на „ловците“ Адам Савидж и Джейми Хайнеман. Още по-добре – щом не сте обърнали внимание на превода, значи преводачът се е справил със задачата си успешно.

Discovery, Animal Planet, HBO, AXN, National Geographic, Explorer, History, Reality... Откакто в България навлязоха толкова много чужди телевизионни канали, които излъчват предимно собствена продукция, преводачите на филми буквално са затрупани с работа. Превежда се най-вече от английски на български и специалистите в бранша очакват тази тенденция да се запази. Има и поръчки за обратния превод. Потребността от други езици – френски, немски, руски, е по-скоро изключение.

Ако работи чисто по пет-седем часа дневно, преводачът на филми печели добре. Това обаче в никакъв случай не са лесни пари – тази работа изисква високо ниво на владеене не само на чуждия, но и на българския език, техническа подготовка, богата обща култура. Погрешно е да се смята, че човек може да започне веднага, без въвеждащо специализирано обучение. Също толкова неправилно е да се мисли, че този превод може да се прави между другото, за допълнителен доход, подчертават експертите. Така че, който иска да превежда филми, трябва да приеме това занимание като съвсем истинска и сериозна професия.

Моята професия

Елена Филипова

преводач в „БГ Текст“ ЕООД

Завършила е философия и английски език.

В „БГ Текст“ работи от седем години.

Моите задачи и отговорности

Целта на моята работа е, когато един зрител гледа чужд филм, дори да не забелязва, че той не е на родния му език. Колкото по-естествено се въз-

приема превода, толкова по-качествен е той. Когато зрителят започне да забелязва субтитрите, значи нещо го е подразнило. Името ми стои в края на субтитрите, но аз предпочитам зрителите да не го запомнят, защото човек обръща внимание кой е бил преводачът само когато нещо не му е харесало.

Чисто технически филмите пристигат на сървъра на компанията, а ние си ги теглим от него чрез интернет връзка. Обикновено към тях има скриптове (репликите във филма в писмен вид). Отваряме филма в специална субтитрираща програма. Обикновено правим превода и таймкода, т.е. указваме кога да излиза един субтитър на екран и кога да изчезва. Преводачът трябва да прецени колко текст да влезе в един субтитър, кога да се появи следващият, как да се раздели изречението, така че мисълта да се възприема най-непринудено.

Има доста технически изисквания – например един субтитър не може да бъде по-дълъг от два реда, в зависимост от дължината му той трябва да остане на екрана не по-малко от секунда и пет квадрата (30 кадъра) при кратък едноредов субтитър, минимум 6 секунди при двуредов. Преводачът прави всичко това едновременно с превода.

Като цяло политиката на фирмата е да има взаимозаменяемост – преводачите да могат да превеждат от повече области и теми. Аз лично предпочитам да редувам филмите като тематика. Тъкмо разнообразието е хубавото на тази работа – днес превеждаш за самолети, утре за лемури, вдругиден за риболов...

Един преводач може да направи средно 25 – 30 минути от филма дневно при пълен работен ден. Тъй като ние превеждаме главно научно-популярни филми от Discovery Channel и Animal Planet, работата върви малко по-бавно, отколкото при игралните – има твърде много специализирана терминология, налагат се много справки. Преди филмът да се пусне за излъчване, субтитрите минават и през редактор.

Преводачите на филми могат да работят където им е удобно и нямат работно време. Имаме срокове, разбира се, но до голяма степен можем да ги определяме сами в границите на разумното. Това е голямо удобство.

Моите предизвикателства

Основната трудност в нашата работа е съкращаването. Много хора, които знаят чужди езици, казват: „Ама те във филма казват много повече, отколкото пише“. Така е. Обаче, ако напишем всичко, което се казва, ще закрием картината с текст. Често хората във филмите говорят доста бързо и ние

трябва да подберем основното, да запазим смисъла, по възможност и регистъра на изказването, но да го съберем в максимум два реда. Това отнема доста много време, но пък е забавно – все едно по цял ден решаваш ребуси. Техническата страна на работата също е предизвикателство, но тя се научава. Понякога имаме трудности с терминологията. В такива случаи се консултираме със специалисти, търсим специализирана литература.

Моите обучения

Не е задължително преводачът на филми да е филолог по образование. Аз например съм завършила „Философия“ с втора специалност английски език. Философията определено ми помага в работата – от нея човек се научава да схваща бързо общото, да търси основната идея. В правенето на субтитри това е много важно, защото там много бързо трябва да се разбере идеята и да се намери начин да се изрази по възможно най-краткия и точен начин. Стига да знаят добре езика, специално в нашата фирма би било дори много желателно преводачите да са с някакъв друг тип образование – примерно инженерно, биологическо, медицинско, защото те познават съответните области и по-лесно се ориентират в съдържанието на филмите.

Предимството на филолозите е, че имат изграден усет към идиоматиката и нюансите на езика, който понякога липсва на хора с друг тип образование. Той може да се изгради в хода на работата. Ако го няма, често се залита към един прекалено буквален превод, който звучи неестествено на български.

Езикът е развиваща се система и не може да бъде научен окончателно. Така че преводачът непрекъснато учи, особено когато работи с живия език. Ние работим с филми, в които се говори един доста естествен език и тъкмо оттам научаваме и следим новостите. Непрекъснато се налага да се самообразоваме в движение. Има курсове по филмов превод, но те дават само някаква основа, не подготвят за реална практическа работа. В нашата фирма, ако човек издържи задължителните входящи езикови тестове, преминава и техническо обучение за работа със специализирания софтуер.

Моите източници на информация

Помага ми най-вече интернет – там има много речници в различни области. Разбира се, ползваме специализирана литература – речници, справочници. Печатните издания обаче обикновено изостават от новостите в езика. Затова често се допитваме до консултанти в различните области.

Моята професионална общност

Нямаме формална професионална общност. Моята професионална общност са колегите от фирмата и консултантите, с които винаги мога да коментирам всякакви проблеми.

Моите планове за развитие

Преводачът би могъл да стане редактор. Но за тази работа е добре човек да има по-голям житейски опит и повече натрупана обща култура. Аз лично се опитвам да обогатя портфолиото си от езици. За един преводач винаги е добре да знае повече от един чужд език.

Източник:

https://www.karieri.bg/mojata_kariera/689237_prevodach_na_filmi/

Намиране на заклет писмен или устен преводач

Ако е необходимо да можете да разбирате или да бъдете разбирани по време на съдебно заседание, което се провежда в друга държава членка, или ако ви е необходим юридически превод на договор или друг юридически документ, може да пожелаете да намерите юридически устен или писмен преводач.

Въведение

С увеличаване на мобилността и миграцията в рамките на Европейския съюз съразмерно се увеличава и броят на всякакъв вид взаимоотношения (било то търговски, юридически, академични или лични) между граждани с различна националност, култура и език. Това от своя страна води до голямо разнообразие от ситуации, които изискват услуги за писмен и устен езиков превод. Тъй като много от тези ситуации трябва да бъдат санкционирани или наблюдавани от органите (често от съдилища или други юридически институции), съвсем обичайно е да се изисква официален превод на документи, написани в оригинал на друг език.

Целите на един официален превод са да се установят факти в един юридически или административен процес/съдебно дело, да се признаят юридически факти с произход от чужда държава, и да се приложи за чужди граждани правото на източника (международно частно право).

Услугите за официален превод са различно организирани в държавите-членки на Европейския съюз, с най-различни професионални рамки (разнородни системи и практики). Например в Обединеното кралство и Ирландия тази професия не е регулирана, докато в държавите с гражданско право, като Испания или Гърция, достъпът до професията на заклетия преводач се регламентира от различни правила и се практикува в различни условия на работа по отношение на закона, заплащането на такса или сертифицирането.

Какво означава „юридически писмен преводач“?

Писменият преводач създава писмен документ, като превежда един текст от един език на друг. **Юридическият писмен преводач** трябва да владее основните понятия и терминология не само в областта на правото, но и в сферата, в която то се прилага. Юридическият писмен превод е в същ-

ността на многоезиковата комуникация, тъй като прави възможно общуването за хората, стопанските дружества, юридическите и правителствените органи с различни езици и култури в рамките и извън границите на държавите. Юридическият писмен превод изисква познаване на специализирана терминология и на езиковите условности, използвани в съответните документи. Като част от екипа от юристи и имащ достъп до юридическите експерти, юридическият писмен преводач ще ви даде възможност напълно да разберете всеки конкретен случай и изискваната юридическа терминология. Познаването на юридическата система или системи и на съответните юридически процеси е гаранция, че юридическият писмен преводач ще може да ви подпомогне във вашите юридически действия.

Когато търсите юридически писмен преводач, много важни са професионалните стандарти по отношение на езиковата компетентност, преводаческите умения и познаването на системите, процесите, терминологията и езиковите условности, които се прилагат в определени случаи.

Какво означава „юридически устен преводач“?

Устният преводач предоставя устни езикови услуги, като използва различни начини за устен превод от един език на друг (симултантен, консекутивен или шепотен устен превод). **Юридическите устни преводачи** са специалисти, които работят предимно с адвокати по юридически случаи, като съдебни дела, показания под клетва, изслушвания, медиация, арбитраж, срещи с клиенти и др. Тези експерти ще ви помогнат в общуването с други страни, когато участвате в трансграничен съдебен процес.

Съдебен писмен/устен преводач

Съдебните писмени/устни преводачи са упълномощени да превеждат официални документи (брачни свидетелства, свидетелства за завършено образование, университетски дипломи, становища в съда, съдебни решения и др.), както и да превеждат устно в съда (напр. когато страните или свидетелите дават показания), в полицейски участъци (по време на разпит, след задържане) или пред административни органи (например по време на митническа проверка). Официалните съдебни писмени/устни преводачи имат право да поставят официален печат на своите писмени преводи за заверка на превода.

Съдебните писмени/устни преводачи обикновено трябва да са завършили университет по специалност в областта на своя работен език (езици) и да

владят различни умения за писмен и устен превод, въпреки че изискванията са различни в различните държави членки.

В повечето държави членки на ЕС има система за подбор и назначаване на съдебни писмени/устни преводачи. Обикновено заклетите писмени преводачи имат квалификацията да работят също и като съдебни устни преводачи. В различните държави се използват различни официални наименования за съдебните писмени/устни преводачи.

Как да намеря писмени/устни преводачи?

Понастоящем е възможно да се намери юридически писмен или устен преводач, като се използват националните бази данни с писмени и/или устни преводачи. Но не във всички държави членки има такива бази данни. Понякога на уебсайтовете на министерствата на правосъдието или на висшите областни съдилища може да има връзка към официални или полуофициални регистри с квалифицирани писмени/устни преводачи.

По въпроси с наказателноправен характер държавите членки са задължени в съответствие с [Директива 2010/64/ЕС](#) да се стремят да съставят такъв регистър до 27 октомври 2013 г. – срокът, определен за транспониране на директивата в националното законодателство. Съгласно директивата държавите членки трябва да създадат процедура или механизъм, за да установят дали заподозрените или обвинените лица имат нужда от помощта на устен и писмен преводач. Държавите членки трябва да предоставят превод на заподозрените или обвинените лица без забавяне. Писмен превод се предоставя за документи, които са от основно значение за упражняване на правото на защита и, по изключение, може да се предостави устен превод или резюме на тези основни документи, при условие че не се засяга справедливостта на производството. Държавите членки поемат разходите за устните и писмените преводи, независимо от изхода на производството.

Източник:

https://e-justice.europa.eu/content_find_a_legal_translator_or_an_interpreter-116-bg.do

Нови изисквания към съдебните преводачи

Трябва да притежават квалификация в познаването на дадения чужд език

В наказателното производство се въвежда фигурата на съдебния преводач. Това става с одобрена от кабинета промяна в Наказателно-процесуалния кодекс, с които се транспонира напълно директива относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство.

С тях се въвежда фигурата на съдебния преводач и се допълва списъкът на документите, които има право да получи обвиняемият, който не владее български език, съобщава правителствената информационна служба.

Изискването за назначаване на преводач, когато участниците в процеса не владеят български език, съществува и в момента. Разграничаването на съдебния преводач е необходимо с оглед отговорността му и специфичните изисквания към него като участник в съдебното производство, респективно в наказателния процес. Действащите разпоредби се допълват и с правото на обвиняемия, който не владее български език, да ползва устен превод в наказателното производство до неговото приключване.

За обезпечаване качеството на превода се добавя нова разпоредба, съгласно която назначаваните съдебни преводачи трябва да притежават съответната квалификация в познаването на дадения чужд език.

Законопроектът предвижда също, когато определени обстоятелства са станали известни на съдебен преводач при срещите на обвиняемия със защитника му, преводачът да не може да бъде разпитван за тях като свидетел.

Съгласно правната уредба към момента, в случаите, когато обвиняемият не владее български език, му се предоставя писмен превод на разбираем за него език на постановлението за привличане под отговорност, на определенията на съда за налагане на мярка за неотклонение, на обвинителния акт, на постановената присъда и на решението на въззивната инстанция.

С оглед пълното въвеждане на директивата, в законопроекта се предлага на обвиняемия да се предоставя и писмен превод на решението на касационната инстанция, както и на всички документи, които са от съществено значение за упражняване правото на обвиняемия на защита.

Писменият превод може да бъде заменен с устно резюме на документите при условие, че обвиняемият е съгласен, не се нарушават процесуалните му права и има защитник.

Источник:

http://inews.bg/Нови-изисквания-към-съдебните-преводачи_l.a_i.343227.html

Професия преводач

Как се става преводач?

Професията „преводач“ е интересна, но трудна, доходоносна, но изискваща знания, понякога напрегната, а понякога спокойна...

Това май прозвуча малко странно. Ами такава си е и професията! Много хора се насочват към тази професия, без да съзнават какво точно представлява тя... и как да имат – информацията в нета е крайно оскъдна и се свежда до това, че трябва да „знаеш“ език и да кандидатстваш в някоя агенция... съгласете се, това е нищо! Когато човек се насочва към дадена професия (независимо коя), той иска...да е максимално информиран и подготвен...да знае точно в какво се въллича.

Тук ще разгледам максимално подробно (от всички аспекти, за които се сетя) професията „преводач“. Няма да Ви спестя нито хубавите, нито неприятните моменти. Ако някой колега може да добави нещо или да ме коригира, ще съм благодарен! Далеч съм от мисълта, че няма да имам пропуски... просто по темата наистина има какво да се каже.

Така, първо ще разгледаме какво казва настоящата нормативна уредба по въпроса (която всъщност датира от далечната 1958 г, с няколко допълнения и изменения в годините!). Според актуалните разпоредби всяко лице, придобило образование или квалификация (които ще опиша малко по-долу), може да стане „заклет“ преводач към някоя преводаческа агенция. Тук е и недоразумението в българската нормативна уредба. Заклет преводач може да се стане единствено към преводаческа агенция и НЕ може да бъдеш заклет преводач на свободна практика. Също така заклет преводач се става към конкретна агенция и ако някой иска да работи с повече от една фирма, то той трябва да премине процедурата към всяка една поотделно... или защо преводач да не може да носи отговорност за преводите си, освен ако не премине една и съща процедура с да кажем 20 преводачески агенции... тук коментарът е излишен.

В България преводаческите услуги се регламентират и контролират от Министерство на външните работи. Заклет преводач е лице, което е придобило образование или квалификация от следните:

- висше образование по езика с успех над 4.50
- висше образование или следдипломна квалификация, за които се кандидатства с изпит по езика, завършени с диплома или дисертация с успех над 4.50

- диплома за средно образование от езикова гимназия с успех по езика над 4.50
- диплома за каквото и да е висше образование, при което се държи държавен изпит по езика, с успех от изпита над 4.50
- международно признат сертификат:
 - - английски език - ESU 6,7, 8 & 9; Pitman – Higher Intermediate & Advanced; IELTS – 6,7,8 & 9] UCLES – CAE & CPE; UCLES RSA (CCSE) 3 & 4; Oxford Higher & Diploma; ARELS-Higher; Trinity 10,11 & 12; LCCI SEFIC-Intermediate & Advanced, и приравнените към тях американски тестове;
 - - френски език – DALF – последно ниво
 - - испански език – DELE SUPERIOR
 - - немски език – ZMP на Гьоте институт
 - - За останалите езици се приемат международно признати сертификати със степен владееене на езика C2.

И е подписало декларация за носената от него отговорност според чл. 290, ал. 1 и 2 от Наказателния кодекс за достоверността на преводите. Тази декларация трябва да бъде подписана пред нотариус. При смяна на име (например при брак или развод), преводачът трябва да предостави нова декларация с името, с което ще подписва преводите. Дипломите от чужди университети/училища трябва да имат легализация.

Така... процедурата с няколко думи е: придобивате подходящото образование/квалификация, правите нотариална заверка на дипломата/удостоверението и декларация на преводача и ги предавате в преводаческа агенция, която от своя страна ги депозира в МВнР.

Дотук с нормативната страна на нещата. Нека разгледаме сега същността на професията. За да станете преводач, е нужно да се постараете малко повече от изискванията на МВнР. На първо място, разбира се, са познанията по езика – нали все пак професията се нарича 'преводач'. Да не се заблуждаваме... един документ (диплома, сертификат, др.) не гарантира задълбочени познания по езика. Не искам да обиждам никого, нито да коментирам българското образование. Факт е обаче, че има хора, завършили един и същ университет, но познанията на единия са на ниво подготве в езикова гимназия, а на другия – свободно владееене. Също така историята познава преводачи с езикова гимназия, имащи по-добра подготовка и предоставящи по-коректни преводи от преводачи с филология от знатен български университет.

Това, което искам да кажа, е, че преводът изисква задълбочени познания по езика и всеки, който е решил да се захване с тази професия, трябва да даде най-доброто от себе си при „овладяването“ на езика. Да преведеш нещо не означава да обърнеш значението му на друг език буквално (както би го превела машина), а да вникнеш в смисъла и да го предадеш в превода си. Има текстове, в които преводачът губи повече време да вникне в смисъла, отколкото да го преведе. Всеки, сблъскал се с подобен текст, ще потвърди! Идеята е, че не всеки, който е учил между другото в средното училище даден език, може да стане преводач – замислете се над това.

Писмени преводи

Преводачите на свободна практика получават заплащане според преведените страници, т.е. те трябва да превеждат освен качествено, спазвайки терминологията и изискванията на клиентите, и бързо. Бързият превод от своя страна се постига със задълбочени познания, но и с бърз текстонабор! Все пак ако не можеш да пишеш бързо, колкото и свободно да боравиш с целевия език, скоростта на превод ще е все така незадоволителна. Съответно, ако усвоиш бързия текстонабор до нивото да пишеш със скоростта на мисълта си, това ще гарантира добрите ти приходи! Това, което се опитвам да кажа, е, че усвояването на бърз текстонабор е толкова важно, колкото и познанията по езика. В нета има достатъчно програми за обучение за писане по десетопръстна система – нужно е само търпение. Няма да задълбавам тук...

Друга важна особеност е, че преводачите на свободна практика трябва да са на разположение. С това имам в предвид да поддържат активни телефон/мейл/скайп или друга форма на комуникация, според договорката си с клиентите/агенциите. Хубавото на професията преводач е, че можете да си разполагате с времето, но това не означава да отговаряте на обажданията само, когато сте в настроение! Преводаческите услуги са динамичен бизнес и ако един преводач не е на линия, то друг ще вземе поръчката... или отново свеждаме нещата до добрите доходи. Ще го кажа още веднъж: по-добре да откажете поемането на дадена поръчка, отколкото да не отговаряте на обажданията! Това гарантира, че клиентът/агенцията ще Ви се обадят и следващия път, а няма просто да Ви прескочат...

Оборудване

За да извършвате писмени преводи, Ви е необходимо съответното оборудване. Плюс на преводача на свободна практика е липсата на шеф на главата, но минусът е, че техническо и софтуерно обезпечение се прави от Вас. А именно – сносен компютър (под сносен разберайте компютър, работещ безпроблемно с текстообработващи програми... т.е. слаб компютър, според съвременните разбирания), добра интернет връзка, текстообработващи програми, програми за компютърно подпомаган превод (CAT tools), речници. Незадължителни са принтер, скенер, софтуер за отчетност на поръчките.

Тук е моментът да спомена и колко са важни добрите познания на софтуера, с който работите. Форматирането на текстовете е изключително важно – когато човек си няма идея от функционалността на софтуера (например Word-a), форматирането се получава толкова ужасно, а в някои случаи дори се загубват части от текста, и клиентът/агенцията трябва после да преформатира/редактира целия текст, ... нещо, което, разбира се, не би повлияло добре бизнес отношенията Ви.

Софтуерът за компютърно подпомаган превод е нещо изключително важно, което в България тепърва се утвърждава. Скоро ще направим тема специално за него, затова тук няма да задълбавам. Само ще спомена, че CAT гарантира терминологичното единство и повишава скоростта на превода...т.е. изкарвате повече пари!

Устни преводи

Устните преводи се делят на симултанни и консекутивни преводи. Симултанен превод е превод в момента на говоренето, при който говорещият не изчаква преводача. Извършва се в кабина обикновено в екип от двама души. Използва се различна техника за предаване на говор. Този превод е най-труден, тъй като изисква отлични познания по езика, познаване на съответната терминология, както и спокойствие по време на работа (ако преводачът се притесни и изтърве даден термин/изречение, се получава лавинообразен ефект). Също така трябва да се познава и техниката за превод. Тъй като са малко преводаческите агенции, които предлагат обучение за симултанен превод (в смисъл това включва притежаването на техниката), бих препоръчал посещението на специализиран курс. Тъй като не искам да правя реклама, няма да споменавам имена на фирми, предлагащи тази услуга – всеки може да попита google.

Консекутивният превод е по-лесен. Това не означава, че отпада изискването за владеене на езика! Просто тук говорещият си казва изречението и изчаква преводача да го преведе. Учудващото е, че някои хора намират за по-лесен симултанния превод, тъй като при него не попадат в полезрението на говорещия и слушателите, а са „скрити“ в кабината.

Важно при устните преводи е преводачът предварително да се запознае с темата на събитието и да се подготви от терминологична гледна точка, запознавайки се с всички материали, предоставени от клиента.

Кандидатстване

Преводаческите агенции постоянно набират преводачи. Както се казва, за добрите преводачи винаги е имало и ще има работа! При преводачите на свободна практика правилата на конкуренцията важат с пълна сила!

Препоръчвам да преминете към фазата с кандидатстването, ако отговаряте на по-горе описаните условия. В противен случай, шансовете Ви за успех не са големи.

За преводач на свободна практика е важно да работи с колкото е възможно повече агенции, тъй като това би му гарантирало достатъчна заетост – все пак повече агенции означава повече предложения. Добра идея би било кандидатстването във всяка агенция. Под кандидатстване разберайте попълване на въпросниците на агенциите и/или изпращане на CV. Тук е важно да отбележа, че трябва да сте максимално изчерпателни в тези въпросници, защото малко търпение при кандидатстването може да Ви осигури много работа в последствие.

Практиката е след кандидатстването да Ви бъде възложен тест и/или пробен превод на място или дистанционно. Под пробен превод разберайте кратък текст около страница и съветът ми е да не приемате по-големи обеми, тъй като на пазара има много недобросъвестни агенции... При одобрение от страна на фирмата моят личен съвет е да сключите договор, който да регламентира отношенията клиент-преводач в писмена форма. Практиката е да не се правят такива договори и не можете да си представите колко преводачи биват лъгани от некоректни фирми. А като нямаш договор, не можеш да си търсиш правата в съда.

Обикновено новите преводачи се използват за по-лесни и/или по-кратки преводи. Това се прави с цел допълнително оценяване качеството и надеждността на преводача (спазването на крайните срокове). Така че не се отчай-

вайте в началото, ако работата е малко! Това е като във всеки друг бизнес – доверието се гради бавно.

Хонорарите за превод се определят в повечето случаи според бюджета на поръчката, така че не може да се определят точни цени. Ако сте склонни да преговаряте с агенциите за цената си според срока, сложността, обема, това би било плюс за Вас. Оценяването става на база преводаческа страница от 1800 символа с интервали. Към момента повечето агенции/преводачи таксуват на преведена (получена) страница. Единици са фирмите, които таксуват според текста на оригинала, но тъй като това е международната практика, съвсем скоро ще се наложи и в България. И така, хонорарите зависят от езика, сложността, срока и обема на превода, но като цяло са около 50 % от цената, която агенцията договори с крайния клиент.

Източник:

http://prevodi.bg/blog/2011/01/profesia_prevodach/

Езиците в институциите на Европейския съюз

Европейските институции започнаха своята работа през 1958 г. на четири езика. Днес те използват 24 официални и работни езика, а в определени случаи — някои регионални езици от различни държави членки, както и други езици (руски, арабски, китайски, японски и т.н.). Като демократична организация ЕС трябва да общува със своите граждани на собствения им език. Това важи в пълна сила и по отношение на правителствата и националните администрации, бизнес средите и другите организации на територията на целия ЕС. Европейските граждани имат право да знаят какво се прави в тяхно име, за да могат да бъдат активно действащи лица. Основно изискване на демократичната легитимност на Европейския съюз е предоставянето на всеки участник в дискусията възможността да се изразява и да ползва документи на своя собствен език. По време на заседанията не трябва да има пречки за разбирането и излагането на гледните точки. В Брюксел, Люксембург и Страсбург европейските граждани следва да се представляват от найдобрите си лингвисти; като техни представители могат да бъдат изпращани най-добрите експерти, а разбирането помежду им се обезпечават от устните преводачи на ЕС. Писмените преводачи на ЕС осигуряват наличие на документите на всички официални езици, тъй като приеманите от европейските институции закони се прилагат пряко за всеки гражданин в ЕС. Всички — отделните граждани, организациите, съдилищата — трябва да могат да ги разбират. Те трябва да могат също да проследяват на собствения си език целия законодателен процес, както и да разполагат с възможността да се обръщат към институциите на своя език.

Устен превод

Участниците в международните заседания и конференции идват от различни среди и култури, като често говорят и на различни езици. Винаги е за предпочитане да им бъде предоставено компетентно професионално съдействие, отколкото просто да се разчита на хора, на които им се удават чужди езици. При конферентен превод устните преводачи спомагат за общуването между заинтересованите лица не чрез превод на всяка изречена от тях дума, а чрез предаване на изразените идеи. Чутото и видяното от тях остава напълно поверително. Устните преводачи са с водеща роля в многоезичието, като с работата си гарантират, че езикът няма да представлява

пречка за разбирането. Службите за устни преводи на Европейския съюз са най-големият работодател на конферентни преводачи в света. Докато писмените преводачи работят с писменото слово, устните преводачи предават смисъла на устната реч. Те възприемат казаното на един език и предават същото послание точно и почти едновременно на друг език. Като способстват за общуването и улесняват осъществяването на диалог, устните преводачи изграждат мост между културите и нерядко се оказват в центъра на процеса по вземане на решения.

Две са основните техники на устен превод. Първата е консекутивният превод, при който устният преводач използва специална система за водене на бележки по време на изказването на говорещия и възпроизвежда речта му на друг език след края на изказването. При втората, прилагана в над 90 % от всички случаи на конферентен превод, преводът е симултанен: преводачът слуша говорещия и едновременно с това превежда думите му, като следва неговия ритъм. Тази техника на устен превод изисква специално оборудване на заседателните зали със звукоизолирани кабинни за устните преводачи, както и с електронно оборудване за усилване на звука, за неговото предаване, а често — и за запис. Езиковият режим по време на международни срещи може да бъде много различен: от консекутивен превод между два езика, за което може да е необходим само един устен преводач, до симултанен превод на и от 24 (или повече) езика по време на заседания на равнище ЕС, което изисква участието на най-малко 72 устни преводачи.

Писмен превод

Писмените преводачи са хора, способни да градят мостове между езиковите общности. Тяхната амбициозна цел понякога се разглежда като изкуството на непостижимото: да бъдат предадени на определен език идеи, първоначално замислени и формулирани на друг език, като същевременно се възпроизвежда и начин на използването му, специфично обусловен от различна култура. Независимо че на теория това е трудно, писменият превод представлява ефикасно средство за общуване. Той позволява на гражданите в този все повзаимосвързан свят да си сътрудничат и да участват в изграждането на общото си бъдеще, без да е необходимо да се отказват от собствения си език — неразделна част от тяхната идентичност. Службите за писмени преводи на институциите на ЕС са най-големите в света по брой на служителите и разнообразие на обхванатите теми и езици. Те предлагат

отлични перспективи за професионално развитие в самото сърце на европейската интеграция.

Отвъд рамките на европейските институции писмените преводи са в основата на процъфтяваща индустрия, която включва дейности, вариращи от глобализация на уебсайтове до създаване на местни версии на наръчници и видеоигри, от юридически преводи до субтитри за филми и видеозаписи. Напредъкът в дейностите по писмен превод е непосредствено свързан с развитието на новите компютърни приложения. Понастоящем вече се е наложила практиката на използване на преводаческа памет, която се допълва чрез Euramis — междуинституционалната база данни на ЕС за съхранение на преводаческа памет. Също така с усилията на Европейския съюз бе разработена IATE — база данни за всякаква свързана с ЕС терминология, която съдържа 8 милиона термина и е на разположение на 24-те официални езика на ЕС. Макар компютрите да представляват мощно средство за повишаване на производителността и подобряване на качеството и последователността на текстовете, човешката мисъл остава незаменима в самата същност на това трудно изкуство.

Как можете да станете устен преводач?

Счита се, че най-подходящото обучение за конферентни преводачи с висока компетентност е програма в рамките на висшето образование. Показателна в това отношение е Европейската магистърска програма по конферентен превод. Широко разпространено е схващането, че в работата на устния преводач се изисква двуезичие или свободно използване на няколко чужди езика. Това е само мит: повечето конферентни преводачи превеждат единствено към своя роден език.

Възможности за професионална реализация в службите за устни преводи

В Европейската служба за подбор на персонал (EPSO) са съсредоточени междуинституционалните процедури по подбор както на постоянни служители, така и на временно нает персонал. Следете нейния уебсайт, на който можете да намерите подробна информация за предстоящите конкурси за устни преводачи: europa.eu/epso www.eu-careers.eu Европейският парламент, Европейската комисия и Съдът на Европейския съюз разполагат със свои собствени служби за устни преводи, но провеждат съвместно набирането на щатни устни преводачи и подбора на устни преводачи на свободна практика.

Ако желаете да работите за европейските институции като устен преводач на свободна практика, първо трябва да преминете междуинституционален тест за акредитация. Ако направите това успешно, Вашето име и данните Ви за контакт ще бъдат въведени в общата база данни на ЕС за акредитирани устни преводачи на свободна практика. europa.eu/interpretation/index_bg.htm Подробно описание на изискваните от европейските институции умения са на разположение на страниците за прием на уебсайта на Европейската магистърска програма по устен превод: www.emcinterpreting.org

Как можете да станете писмен преводач или юрист-лингвист?

За да станете писмен преводач, трябва да владеете отлично своя основен език, който по принцип е Вашият роден език, така че да можете да предадете всеки възможен регистър и всяка тънкост на оригиналния текст. Освен отлично владение на езиците, от които превеждате, и познаване на свързаните с тях култури е необходимо да притежавате умения в областта на управлението на проекти, тематични и межкултурни познания, както и умения за търсене на информация и за осъществяване на терминологични проучвания. Ако желаете да превеждате като юрист-лингвист в Съда, трябва да притежавате съответна диплома за юридическо образование, издадена от държава членка. Това ще гарантира, че разполагате с достатъчно знания за националното законодателство и правната система на тази държава. Трябва да владеете отлично езика, на който се е провеждало обучението по право, както и съответната правна терминология. Освен това трябва да разполагате със задълбочени познания по други 2 официални езика на ЕС. Доброто владение на френски език ще бъде считано за предимство.

Възможности за професионална реализация в службите за писмени преводи

В Европейската служба за подбор на персонал (EPSO) са съсредоточени междуинституционалните процедури по подбор както на постоянни служители, така и на временно нает персонал. Следете нейния уебсайт, на който можете да намерите подробна информация за предстоящите конкурси: europa.eu/epso www.eu-careers.eu Моля, имайте предвид, че Европейската инвестиционна банка, Европейската централна банка и Центърът за преводи в Люксембург имат собствени процедури по набиране на персонал. Повечето институции също така прибегват до използването на срочно нает персонал и на преводачи на свободна практика. Повече информация може-

те да намерите на уебсайтовете, посочени в настоящата брошура. Подробно описание на изискваните от европейските институции умения са на разположение на уебсайта на Европейската магистърска програма по писмен

Превод:

ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt.

Източник:

<https://cdt.europa.eu/sites/default/files/documentation/pdf/qd0117611bg.pdf>

Изкуството на превода, интервю с Невена Дишлиева-Кръстева

носител на специалната награда „Кръстан Дянков“, 2013 г.

Невена Дишлиева-Кръстева беше наградена за превода на „Творците на памет“ от канадския писател Джефри Мур.

От колко време превеждате?

От средата на 90-те, вече повече от 15 години.

Коя е първата литературна творба, преведена от Вас?

Едно фентъзи, „Първото правило на магьосника“ от Тери Гудкайнд – първата книга от поредица, която набъбна до тринайсет тома през годините.

Кои са най-често срещаните трудности във Вашата професия?

Понякога е трудно да се изолираш от света, а се налага. Аз лично не мога да работя по друг начин, освен в пълна изолация и усамотение. Затова често ми се случва физически да присъствам някъде, но емоционално и умствено да съм много далеч. Това може да нарани някого. Трудно е също така да описваш места, където никога не си бил или които съществуват само в нечие въображение. Или да търсиш еквиваленти на липсващи в целевия език понятия. Трудно е, когато си обсебен от книгата, която превеждаш, но пък е още по-трудно да превеждаш, когато не си успял да се свържеш по никакъв начин с текста. Трудно е, когато не харесаш герой.

Бихте ли казали няколко думи за влиянието на автора, редактора и издателя на дадена книга върху работата Ви по превода ѝ?

Авторът: Повечето автори в моя опит са били много отзивчиви и склонни да отговарят на безбройните въпроси от всякакво естество – въпроси, които на всеки друг може да звучат безумно, но за преводача са базисни. Рана Дасгупта, Мохсин Хамид, Джефри Мур – общуването ми с тях беше много плодотворно, оцених какво предимство е да работиш книга на съвременен жив автор. От друга страна съм работила и с автори „чешити“. Например, получавала съм категорична писмена забрана да слагам бележки под линия от страна на една канадска авторка. Тя беше направила „ръководство“ за преводачите си по света и държеше да се придържаме стриктно към него.

Редакторът: Няма по-ценен съветник, съмишленик, съюзник за един преводач от добрия редактор. Трудно е за обясняване защо преводачът има нужда от този страничен поглед, но е факт, че когато превеждам и когато редактирам чужд превод, мозъкът ми функционира по различен начин. Добрият редактор е нещо като алтер его на преводача – хем се опитва да гледа през твоите очи, хем те гледа под лупа, но отстрани. Името, което първо изниква в главата ми, е Жени Божилова. Най-хубавото, което може да се случи на един преводач на художествена литература от английски език в България, е Жени да му е редактор.

Издателят: С годините установих, че не мога да работя с издатели, чиито усещания за литература са драстично различни от моите. Общуването с издателя влияе на всички нива – от избора на книгата, през решенията, които се вземат в процеса на работа, до окончателния вид на книгата и нейния път до читателите. Избягвам да работя с издатели, за които книгата е стока.

Какво прави един художествен превод добър?

Добрият художествен превод сияе, без да блести; услажда се, без да натръшква; верен е на оригинала, без да е негов затворник; предполага смирение, но не сервилност от страна на преводача.

Кои бяха най-големите предизвикателства при работата Ви с оригинала на наградения превод?

Обичайните предизвикателства, които съм имала с превод на художествена литература, са свързани с някой от следните компоненти: езикова сложност и/или идиоматичност на текста; речеви особености на героите (диалекти, жаргон, говорни дефекти...); потискаща или твърде тежка за смилане тематика; необходимост от сериозна подготвителна работа поради терминология в различни области; литературни препратки. „Творците на памет“ е единствената книга в досегашния ми преводачески опит, която стовари отгоре ми едновременно и по много от всичко това. Текст, изтъкан от идиоми и каламбури, че и пълен с вицове и смешки. Освен това разказът се води от петима протагонисти, чиито гласове се редуват и са много, много различни един от друг. Има дневници, псевдо факсимилета, реклами, спомени... Сюжетната линия лъкатуши напред и назад във времето и отрицва дълбоко скрити в същността ни човешки страхове. Ужасно тежък в емоционално отношение роман. Използваната терминология изисква задълбочена подготовка в редица сфери – химия, биология, медицина, литература, из-

куства. В текста има анаграми, панграми, азбучници, изобилие от скрити и явни цитати, включително поетични (преведени от Манол Пейков).

Считате ли се за съавтор?

Ни най-малко. За внимателен читател – да. Една от причините да си обичам професията толкова много е именно това, че импонира чудесно на заложената в характера ми склонност да не обичам предната линия, прожекторите. Предпочитам да съм в сянка. Изразявам се добре чрез чуждо слово, особено когато намеря близост. Не страдам от амбиции да се наредя до авторите си. Напротив, стремя се да ги усещам с максимално отворени сетива и да бъда адекватен техен глас на моя роден език.

Подтиква ли Ви превеждането към писане?

Писане на художествени текстове? Пиша, да. Но не мисля, че това е пряко свързано с преводаческите ми занимания. Не изпитвам необходимост да дописвам авторите си. За мен авторските ми текстове са терапевтични, за собствена консумация и без литературни претенции. Рядко ги показвам. От друга страна, като се замисля, може би все пак са до някаква степен вдъхновени от връщането у мен чужди думи. Не знам.

Източник:

<https://ekf.bg/pages/page/100>

Изкуството на превода, интервю със Светлозара Лесева

носител на голямата награда „Кръстан Дянков“, 2014 г.

Светлозара Лесева беше наградена за превода на „Под сянката на священото дърво“ на американската писателка от камбоджански произход Вадей Ратнър.

От колко време превеждате?

Занимавам се с превод на художествена и документална литература от 2008 година, но знаех, че някой ден ще превеждам, още от първите часове по англо-български и българо-английски превод в 10-и клас.

Коя е първата литературна творба, преведена от Вас?

Първият художествен текст, който имах удоволствието да преведа, се казва „Снежни цветове и тайното ветрило“ на Лиса Сий. Това е втората преведена от мен книга, но споменавам именно нея, тъй като издаването ѝ хронологично предшества публикуването на първия ми превод, който е от областта на популярната психология.

Кои са най-често срещаните трудности във Вашата професия?

От гледна точка на преводача трудности представляват, разбира се, непознатите културни реалии и предаването, дори чисто фонетично, на специфични за дадена култура или език думи, изрази, имена. В книгите, които съм превеждала, съм „се сблъсквала“ с китайски, урду, пушунски, кхмерски, индонезийски, и досегът с тези екзотични за мен езици винаги е удоволствие.

За мен лично по-голямо предизвикателство представлява задоволителното предаване на спецификата на една творба с изразните средства на майчиния ми език – както по отношение на лексиката, синтаксиса, езиковите регистри и стилистиката на творбата, така и по отношение на постройката на мисълта, образността и т.н. При това изразните средства трябва да са дозирани правилно, така че преводачът да не натрапва внушения, да не слага думи в устата на автора, да не се опитва да го „надвиква“.

Бихте ли казали няколко думи за влиянието на автора, редактора и издателя на дадена книга върху работата Ви по превода ѝ?

Опитвам се да се абстрахирам от всичко, което не засяга произведението. Авторът ми влияе, доколкото, докато чета текста, се стремя да изпитам емпатия с него, да вникна в мотивите му да създаде един или друг герой по точно този начин, по който го е направил, или да използва именно думите, които е използвал. Опитвам се да му отдам дължимото. За подбора на книгите се осланям изцяло на редакторката, с която работя и която е връзката ми с издателството, Вера Янчелова. Отвъд възлагането на конкретен текст тя ми предоставя пълна свобода на работа. В общия случай не познавам стиловия редактор и не контактувам с него, което не означава, че не съм отворена за дискусии. По-скоро приемам този факт като знак, че всеки е свършил своята работа по веригата. Имам доверие в компетентността на редакторите и коректорите.

Какво прави един художествен превод добър?

Правдивото отношение към текста. В работата си преводачът се бори с куп изкушения. Изкушението да вплиташ в текста смисъл по собствено вдъхновение. Изкушението да дотълкуваш или да дописваш автора. Изкушението да префинваш, да заглаждаш прекалено фразата. Изкушението да се осланяш на рутината. Изкушението да не разплетеш докрай смисъла. Добрият преводът е вдъхновен и с мярка. Гласът на преводача не бива да заглушава гласа на автора. Изпитвам дълбока признателност към наследството на големите български преводачи от миналото и съвременното, от които съм се учила и продължавам да се уча на изкуството на превода.

Кои бяха най-големите предизвикателства при работата Ви с оригинала на наградения превод?

Най-големите предизвикателства бяха свързани с това да почувствам и да пресъздам адекватно лакътността и екзотичността на мисълта, образността и изказа на героинята, от чието лице се води повествованието, както и състеността и динамиката на фразата. По тази причина много внимание посветих на синтактичната постройка на изреченията, на търсенето на най-подходящите езикови средства, за да предам без големи щети богатството и смисловите пластове на романа, така както съм ги почувствала. Трябваше и да усъвършенствам езика на притчата и на мита, езика на изповедта и саморефлексията, езика на лозунгите и политическото папагалстване, както и превключването между тях. Немалко предизвикателство за мен като човек бе да понеса емоционалното бреме на историята и да я съпреживея.

Считате ли се за съавтор?

Далеч съм от тази мисъл и искрено се надявам да не съм превишила правата си като преводач.

Подтиква ли Ви превеждането към писане?

Засега не. Имам още много да раста в личностно отношение, преди да мога да се нагърбя с такава задача. Но когато порасна, може да стана писател.

Източник:

<https://ekf.bg/pages/page/169>

Изкуството на превода, интервю с Радосвета Гетова

носител на голямата награда „Кръстан Дянков“, 2017 г.

Радосвета Гетова беше наградена за превода на „Законът за детето“ от британския писател Иън Макюън.

От колко време превеждате?

От 1978 г., когато започнах работа като щатен преводач в новосъздадената френска редакция на в. „Софийски новини“ в Агенция „София прес“. Напуснах в края на 1989 г., но имам прекрасни спомени от този период. Имаше добри учители. Занимавам се с превод общо от около 40 години.

Коя е първата литературна творба, преведена от Вас?

Френският роман „Американска нощ“ от Кристофър Франк, публикуван от издателство „Народна култура“.

Кои са най-често срещаните трудности във Вашата професия?

Те са най-разнообразни и зависят от жанра на превеждания текст, от стила на автора, от епохата и героите, които обрисова, от езиковия регистър на произведението, от необходимите справки. Днес техническата работа на преводача е улеснена в много отношения.

Бихте ли казали няколко думи за влиянието на автора, редактора и издателя на дадена книга върху работата Ви по превода ѝ?

Мисля, че за един преводач е изключително важно да харесва автора, чието произведение пресъздава, да се вълнува от оригиналния текст, да работи над него с любов. За съжаление сред преведените от мен книги има и такива, които приемах, просто понеже ми бяха предложени, за което съжалявам. С огромно удоволствие превеждах от френски Амин Маалуф и имах чудесен, плодотворен контакт с редактора. Преводите на книги от Нанси Хюстън и Иън Макюън също ми донесоха голямо удовлетворение. Досега винаги съм работила с издатели, които много уважавам. Бих искала специално да благодаря на Росица Ташева, редактор в издателство „Колибри“ за работата ѝ върху наградената книга.

Какво прави един художествен превод добър?

Преводното произведение трябва да се чете леко, читателят не бива да се препъва в текста, а особено пък ако е компетентен на езика на оригинала, да отгатва прозирацията чужд език. От друга страна, дори и да звучат „грапаво“ в превод, особеностите на авторския стил трябва да бъдат максимално съхранени. С други думи, преводачът трябва да се стреми да постигне максимално равновесие между двата текста.

Кои бяха най-големите предизвикателства при работата Ви с оригинала на наградения превод?

Иън Макюън има прекрасен стил, но пък е труден за превод. И може би точно поради това ми доставяше силно удоволствие да се потапям в езика му и да се старая да го предам колкото мога по-добре на български. Едно от предизвикателствата в „Законът за детето“ за мен бе юридическата терминология. В тази област се съветвах с адвокат Антония Дремсизова и искрено съм благодарна за помощта ѝ.

Считате ли се за съавтор?

Не, не се считам за съавтор, но е известно, че художествените превод никога не може да достигне абсолютна еквивалентност с оригинала. Той представлява вид интерпретация на оригиналния текст, така че преводачът, колкото и да се стреми да остане верен на оригинала, неизбежно участва в творческия процес и се превръща в невидим съавтор. Той пресъздава една творба за нова аудитория, принадлежаща към друга култура и напълно различна от тази, за която творбата е била предназначена. Освен това всеки превод е уникален, донякъде обогатен от стилистичните предпочитания на преводача, от решенията, които постоянно трябва да взема при подбора на изразните средства.

Подтиква ли Ви превеждането към писане?

Не съм опитвала да пиша. За мен писането и преводът, макар и две силно творчески дейности, са много различни начинания, които изискват набор от различни умения и мотивация. Въпреки това, животът е непредсказуем и никога не бих казала „никога“!

Източник:

<https://ekf.bg/pages/page/313>

Изкуството на превода, интервю с Милена Попова

носител на специалната награда „Кръстан Дянков“, 2017 г.

Милена Попова беше наградена за превода на „Пламтящият свят“ от американската писателка Сири Хуствет.

От колко време превеждате?

Започнах като студентка – превеждах статии от теория на литературата, философия, културознание, изкуствознание и пр., в помощ на състуденти и приятели; по-късно мои преводи в тези области започнаха да излизат в „Литературен вестник“ и „Факел“. Последваха разкази в „Съвременник“, а скоро след това и книги.

Коя е първата литературна творба, преведена от Вас?

Един разказ на Сюзан Зонтаг – „Сцената с писмото“, – който излезе във „Факел“; а като отделна книга – „Никъде, никога, никой“ от Нийл Геймън, излязла през 2000 г.

Кои са най-често срещаните трудности във Вашата професия?

По-скоро има трудности при работата с текста – и те са различни при всеки автор, при всяка книга. Обикновено се иска доста предварително четене, подготовка, мислене. И още нещо – не бих казала, че това е точно трудност, но ми се иска да го спомена: често ми липсва работата с редактор. В последните години има все по-малко редактори и се налага – както и в този случай, – преводът да се лиши от ценната им помощ.

Бихте ли казали няколко думи за влиянието на автора, редактора и издателя на дадена книга върху работата Ви по превода ѝ?

Влияние от автора усещам единствено чрез текста. Разбира се, когато даден писател стане „твой автор“, тоест преведеш няколко негови книги, вече разбираш по-дълбоко и по-широко езика и стила му, чуваш гласа му по-отчетливо и ясно. Имала съм щастието да работя с прекрасни редактори, от които съм се учила както на превод, така и на редакция – Иглика Василева, Красимир Мирчев, Жени Божилова, Искра Николова, София Бранц. За да върви работата, с редактора трябва да сте на една вълна; добрият редактор предлага, а не налага; за него, както и за преводача, най-важни са авторът

и читателят. Редакторът може да направи един добър превод още по-добър, но пред лош превод е безсилен. Обикновено издателите не участват в работата по превода – най-много да се включат накрая, ако заглавието не им харесва поради някакви маркетингови или други съображения. В моята практика обаче това се е случвало рядко и обикновено заедно сме стигали до вариант, който да удовлетворява всички.

Какво прави един художествен превод добър?

Верността към смисъла, духа, стила, музиката на оригинала. А също уменията да използваш богатството на родния език – думи, които са точни, звънки, будят въображението, рисуват картини, извикват асоциации.

Кои бяха най-големите предизвикателства при работата Ви с оригинала на наградения превод?

Може би полифонията – романът има формата на фикционална антология от текстове и обема многообразие от гласове и стилове: дневници, спомени, рецензии, интервюта... Освен това в текста има цитати, позовавания и препратки от най-различни области – философия, изкуствознание, литературознание, психология и психоанализа, невробиология, история на киното, математика и логика.

Считате ли се за съавтор?

Не бих казала, въпреки че преводачът несъмнено е автор на превода. Стремя се да бъда вярна на оригинала, а ако бях съавтор, значи да внеса нещо, което липсва в него, тоест да му изневеря.

Подтиква ли Ви превеждането към писане?

Има такива мигове, но майсторството на авторите, които превеждам, ме обезсърчава. Понякога, докато пиша текстове за корици или рецензирам за издателства новоизлезли книги, ми се иска да имах време да пиша за книгите, които чета.

Източник:

<https://ekf.bg/pages/page/315>

Изкуството на превода, интервю с Маргарита Дограмаджян

носител на специалната награда „Кръстан Дянков“, 2016 г.

Маргарита Дограмаджян беше наградена за превода на „Котешката маса“ от канадския писател Майкъл Ондатджи.

От колко време превеждате?

От около трийсет години.

Коя е първата литературна творба, преведена от Вас?

Разказ на Надин Гордимър за пловдивското литературно списание „Тракия“.

Кои са най-често срещаните трудности във Вашата професия?

Понякога трудностите започват още от заглавието. Доста често буквалният му превод е невъзможен и трябва да изпробвам собственото си въображение, като в същото време се старая да запазя смисъла на оригиналното заглавие. Трудността се увеличава и от необходимостта заглавието да привлича вниманието на читателя. Ще дам конкретен пример. Преди време преведох книгата на Андрю Вахтел за литературата в Източна Европа – състояние и тенденции. Заглавието на английски беше „Remaining Relevant After Communism“. Моето предложение, което се прие от издателството и автора, беше „Да твориш след комунизма“. Мисля, че го приеха, защото с него успях да постигна изискванията, за които споменах по-горе. Разбира се, сред останалите препъни-камъни се нареждат играта на думи, идиомите и жаргонът. Понякога е трудно да се намери точното съответствие и трябва доста да се поровиш и да напрегнеш мозъка си, а за жалост специализирани английско-български речници на идиомите и жаргона все още няма. Колкото до така наречените реалии, които толкова много са затруднявали преводачите преди, днес, слава богу разполагаме с интернет, където могат да се намерят не само обясненията им, но и техните изображения. Основната трудност за мен обаче е да успееш да предадеш духа на книгата. Направиш ли го – значи си успял в най-главното. Според мен това е мерилото за таланта на преводача – умението му да влезе в кожата на автора.

Бихте ли казали няколко думи за влиянието на автора, редактора и издателя на дадена книга върху работата Ви по превода ѝ?

С удоволствие, защото в ума ми веднага изниква името на Жени Божилова – един от най-изтъкнатите български преводачи и редактори. Тя ми помогна да се справя с неща, с които се бях борила години наред. Мога много да говоря за съветите ѝ, но ще спомена основният – казваше ми: „Старай се да останеш максимално вярна на оригиналния текст, но го прави така, че да звучи естествено и на български“.

Какво прави един художествен превод добър?

Според мен за постигането на добър превод са необходими най-вече три неща – съвестност, компетентност, талант.

Кои бяха най-големите предизвикателства при работата Ви с оригинала на наградения превод?

Най-голямото предизвикателство винаги е да предадеш духа на автора. Ондатджи е особен творец, в чието творчество се преплитат мит и реалност, поезия и проза. А в тази книга го имаше и автобиографичният елемент.

Считате ли се за съавтор?

Не бих казала. Може би дотолкова, доколкото съм успяла да предам духа на автора. Но тогава и актьорите и музикантите би трябвало да се наричат съавтори – а не са.

Подтиква ли Ви превеждането към писане?

Това според мен е голямото изкушение, до което преводачът стига в определен момент. Лично за себе си ще кажа, че нямам достатъчно въображение, за да се пробвам в писателската професия.

Източник:

<https://ekf.bg/pages/page/297>

Изкуството на превода, интервю с Ани Орешкова

носител на голямата награда „Кръстан Дянков“, 2012 г.

Ани Орешкова беше наградена за превода на „Измамен чар“ от американската писателка Елизабет Франк.

От колко време превеждате?

Професионално от 2010 година, но преди това имам сравнително дълъг опит като чирак в този занаят – като класически филолог ми се е налагало да се изправям пред обезсърчителни в сложността си антични текстове и си мисля, че това ме научи на самообладание, търпение и концентрация.

Коя е първата литературна творба, преведена от Вас?

Гимназиалната ми дипломна работа – четвърта книга от „Тускулански беседи“ на Цицерон. Този текст съдържа и проза, и поезия, и докато работех по превода му, си дадох сметка, че ми е еднакво хубаво и любопитно да превеждам и двете.

Кои са най-често срещаните трудности във Вашата професия?

За българския преводач е почти невъзможно да се издържа изцяло от труда си, което е доста обезсърчаващо и в известен смисъл унижително. В чисто занаятчийски план затрудненията дебнат от много посоки: понякога ми се е случвало да се размина с текста и да се отегча от него, както и откровено да не мога да проумея смисъла на наглед просто изречение. В други ситуации съм се сблъсквала с безсилието да предам на собствения ми език специфични синтактични структури, каламбури и езикови „мерудии“, които превръщат потока от думи в литература. Традиционно по-разточителните славянски лексика и синтаксис са ме изправяли пред необходимостта да „изневеря“ на понякога пределния лаконизъм на оригиналната английска фраза и по този начин да я разводня.

Бихте ли казали няколко думи за влиянието на автора, редактора и издателя на дадена книга върху работата Ви по превода ѝ?

Преводният процес е особен вид прочит и реконструкция на определен художествен свят, толкова по-въздействащ за преводача, колкото по-погътен е за него. В този смисъл понякога ми е трудно да изляза от унеса, в който

ме потапя превежданият автор, и имам усещането, че ако трябва да напиша собствен текст, той би бил силно повлиян от въпросния автор. Случвало ми се е да ме жегне истинско съжаление, че най-любимите ми писатели, като Чехов и Селинджър например, са вече преведени, защото ми се е искало да преживея с тях тази дълбока и донякъде болезнена връзка, която са преживели преводачите им.

Що се отнася до редакторите, ми се струва, че работата с тях може да се окаже както благословия, така и проклетие – подготвеният, надарен с тънък нюх за езика и деликатен редактор може да въздигне превода, а нехайният, самоуверен и формален редактор – да го остави на първоначалното му ниво или дори да му навреди. Мисля, че засега съм имала късмет в това отношение и мога само да чукам на дърво. Благодарна съм и на издателите на досегашните ми преводи, защото са ми предоставяли шанса да предлагам автори и са заставали зад избора ми. Надявам се тази тенденция да продължи.

Какво прави един художествен превод добър?

Способността на преводача да заживее с текста и да намери ключ и към най-дълбоките му подмоли, както и комбинацията от дързост и смирение – дързост, за да надскочи собствените си вътрешни ограничения и опасения, и смирение, за да не си въобрази, че е безгрешен.

Кои бяха най-големите предизвикателства при работата Ви с оригинала на наградения превод?

Да предам адекватно на български специфичния Холивудски жаргон от 50-те години на миналия век и да направя проучвания върху културната и политическа история на Америка за период от около 30 години. Тези особености наложиха поставянето на доста бележки под линия, което е изтощително и досадно, опасявам се не само за преводача, но и за читателя. Безкрайно съм признателна на авторката на книгата Елизабет Франк, която в дълги разговори отговори на всичките ми въпроси и ми показа една Америка, която не познавах.

Считате ли се за съавтор?

Според мен преводаческото занимание е своеобразна шизофрения, защото отрежда на преводача две противоречиви роли: на създател и на слуга. Според думите на Хосе Ортега-и-Гасет: „В интелектуален план няма по-ни-

сше занимание от превода. Въпреки всичко, оказва се, че измеренията му са необятни“. Такова е усещането ми и за собствената ми работа – съзнавам, че авторът ме предхожда и превъзхожда творчески, но плахо допускам, че пресъздаването на художествен текст на друг език и в различна културна ситуация заслужава да се нарече творчески акт.

Подтиква ли Ви превеждането към писане?

Превеждането на истински добра литература по-скоро е в състояние да ме обезсърчи като евентуален писател, защото ме кара да си дам ясна сметка за невъзможността да меря сили с големите в занаята. От друга страна човек е устроен така, че макар и рядко милостиво да забравя за съмненията и страховете си, а и животът непрестанно предлага поезия в чист вид, стига да имаш сетива за това. Надявам се да събера достатъчно кураж за писане, защото понякога усещам трепет в тази посока.

Източник:

<https://ekf.bg/pages/page/96>

Дейвид Мосъп: Преводът е изкуство, опит и усет.

С Дейвид се запознах преди 7 години. Тогава активно пишех, без да имам нещо завършено за превод, но ми беше интересно да си поприказваме за работата му, за него. На едно приятно кафене пред Народния театър проведохме една продължителна и изключително полезна опознавателна среща, след която си тръгнах щастлива, че един ден, когато реша да се пробвам навън, имам човек за преводите на английски. И че съм се запознала с един много специален човек. Той е англичанин, много възпитан и фин човек. Пристига в България преди 30 години, за да преподава английски език в Британски съвет, и оттогава превежда на президенти и министър-председатели. С докторска степен по българска филология към Софийски университет, бивш преподавал по теория и практика на превода в няколко руски университета, сега е бизнес и политически консултант за България и Русия, води курс по лексикална семантика към СУ и превежда на свободна практика художествени текстове от български, руски и френски на английски език. За превода като изкуство и опит, както и за мястото на преводача в пресъздаването на една творба на друг език поговорихме в едно интервю, специално за bgstoryteller и изцяло на български, в първата възможност, която се отвори в натоварения му график.

Дейвид Мосъп: Обичам авторите да остават доволни

Защо от български език? Кое те вдъхнови и какво те влюби после в езика ни?

Българският език ми стана почти втори роден, а България – втора родина. Много хора са ме вдъхновили – от учители до ученици, от най-обикновените хора до най-просветените, но най-вече чувството, че мога да правя нещо полезно и добро със своите умения и познания.

Кое беше първото художествено произведение, което преведе от български на английски?

Първото нещо, което преведох, беше „Портретът на моя двойник“ на Георги Марков.

Каква е ролята на преводача? Само да преведе от един език на друг или да адаптира към другия език?

Ролята на преводача на художествен текст е да го пресъздаде по начин, по който той ще бъде разбираем и достъпен за чуждоезичния читател с възможно най-малко загуба на културната семантика.

Има ли значение колко добре говориш български или само с какво разбиране го четеш?

Преводачът на художествен текст трябва да владее в най-фини и дълбоки подробности културата и историята на страната, откъдето произлиза оригиналният текст, както и своята собствена култура, история и език. Това само по себе си предполага едно високо ниво на владеење на двата езика – български и английски, чуждия и родния.

Каква част от превода е творчество? Често ли ти се налага да практикуваш „творческо писане“?

Някои го наричат вторично творчество, използващо изразните средства и творческите идеи на чужд човек. Аз лично не се смятам за творец, а понякога като пресъздател и посредник на идеи. Има случаи, когато се опитвам да „подобря“ оригинала в своя превод.

Имаш ли винаги точна представа колко работа те чака или често се изненадваш от обема на възникналите казуси?

Благодарение на опита си почти винаги имам представа колко работа и затруднения ме чакат, докато авторите често не се замислят колко е труден преводът като изкуство и умение. Веднъж един автор ми каза: „Не го превеждай, ти нали си англичанин и без това, просто го пренапиши набързо на английски“. Подценява се колко години и колко труд са необходими, за да стигнеш до нивото на владеење на езика и културата, за да си в състояние да превеждаш творчески текст.

Коя е най-трудната част от преводаческата работа?

За мен най-трудната част на преводаческата дейност, съвсем честно, е да си искам възнаграждението за работата.

А коя ти е любимата?

Любимата част е, когато си чета за втори или за трети път свършения текст на английски и си казвам, че „звучи добре“.

В какво мислиш, че си уникално добър като преводач от български на английски?

Не съм уникално добър. И никога не бих го твърдил за себе си. Знам, че за някои хора съм добър, за други – не. Въпросът е много субективен – другите ще кажат.

В какви случаи би поискал да се консултираш с автора – когато думата я няма в речниците ти или когато не разбираш какво е искал да каже с прости думи?

Консултирам се с авторите, когато има нещо, което не разбирам. Последно имах затруднения с врачански диалектни думи и попитах авторката. Много често се получава така, че в един момент самите автори не разбират какво са писали.

„Проверяват“ ли те авторите? Имат ли често съмнения добре ли се справяш?

„Проверяват“, да. Не мога да кажа, че тази практика и липсата на доверие ми харесват, но хората са такива, каквито са. Често, когато не разбират английски идиоми или някакви конотации на думите, ме питат.

От какъв жанр обичаш да превеждаш?

Определено исторически текстове. Преведох биографичен роман на Галина Златарева за живота на Георги Бенковски и Априлското въстание, от който научих страшно много. Напоследък много се пише в жанра фентъзи и научна фантастика.

С какви инструменти за работа разполагаш?

Имам настолен компютър с три екрана. Държа превода отворен на централния екран, на десния – речници и справочна информация като уикипедия и т.н., а левият ми екран е за комуникациите – имейл, Skype, Facebook. Ползвам програми за превод за нехудожествени преводи, където бързината, прецизността и терминологичния стандарт са важни. А за художествени текстове работя „ръчно“, тоест директно в Word.

Какъв е процесът ти на работа? Първо четеш цялото произведение и на второ четене започваш да превеждаш, или предпочиташ да превеждаш направо?

Много рядко чета текста предварително. Предпочитам да го откривам за себе си, докато работя. Превеждам сравнително бързо грубия вариант, а след това изчитам и редактирам два пъти на английски.

Правиш ли проучвания за преводите, когато тематиката е специфична, или разчиташ, че авторът е „казал“ каквото е трябвало да се знае?

Когато тематиката е специфична, да – чета и проучвам, особено когато текстът е исторически. Важно е правилно да се изпишат личните имена, градовете и т.н. Скоро превеждах един текст за историята на „Златната Орда“ в Тартарстан от руски на английски и с часове ровех в интернет, за да търся имената на племена и вождове.

С каква скорост превеждаш?

Ако текстът е увлекателен и добре написан, понякога превеждам до 20 страници на ден. Друг път и две думи могат да отнемат половин ден.

Съмняваш ли се някога дали си дал най-доброто от своя английски на даден превод? Има ли въобще перфектен превод?

Перфектният превод не съществува – това е моето лично мнение. Той винаги може да бъде подобрен. За съжаление, много автори искат най-добрия превод за най-кратките срокове – ако може за утре. Това са несъвместими неща. Има случаи, когато съм доволен от своята работа. Има и случаи, когато не съм. Най-много обичам авторите да остават доволни.

С кои свои преводи можеш да се похвалиш?

Най-много се гордея с една книга за историята на българското изкуство на проф. Атанас Божков, „Български приноси за европейската цивилизация“. Но и с преводите си на драматургията на Христо Бойчев и на Румен Шомов – също.

Какво и на какъв език четеш, когато не работиш?

Не ми остава много време за четене за собствено удоволствие. Решил съм да препрочета едни мои любими руски автори и ще започна с Достоевски.

Скоро прочетох „Мадам Бовари“ на френски, и научих малко турски, за да мога да чета Орхан Памук.

Как поддържаш английския си свеж, живеейки в България?

Често пътувам и когато работя, непрекъснато слушам БиБиСи. Много внимавам да поддържам нивото на английски.

Какво ще кажеш на хората, които смятат, че могат сами да направят превода си или искат да гласуват доверие на сънародник българин за превод на английски?

Честно казано, когато чуя думите „сам го преведох“ или „съседът ми, който завърши курс по английски, го преведе“, „бихте ли погледнали?“, първата ми реакция е да се хвана за главата. Преводът е изкуство, опит и усет.

Има изключения, разбира се. Има изключително талантиливи български преводачи, които работят много добре на английски. Проблемът с българския език е, че много малко чужденци го владеят до степен, за да могат да превеждат.

Какъв е твоят съвет към начинаещите автори, които искат да бъдат преведени на английски?

Съветът ми е да пишат, но докато пишат, да се съобразяват, че един ден произведението може да бъде преведено, както и да бъдат милостиви към преводача. Ако са учили английски, нека самите те да се опитат да преведат три-четири страници. Но нека авторите не забравят, че преводачът също е човек, заслужаващ уважение и любов.

Източник:

<https://bgstoryteller.co/2017/11/26/дейвид-мосъп-преводът-е-изкуство-опит/>

Интервю с преводача Асен Милчев

По повод превода на книгата Кафе Хиена от словашката писателка Яна Бенъова Ви предлагаме интервю с г-н Асен Милчев, преводач на книгата и дългогодишен деятел в културната сфера в България, Чехия и Словакия. Той е журналист, автор на книги, книгоиздател и преводач.

Г-н Милчев, кажете моля, няколко думи за Вас, за вашата дейност в литературата и превода?

Моята връзка с литературата е, така да се каже, наследствена. Майка ми, Христина Милчева, е завършила „Право“ в Софийския университет, но никога не е работила по специалността си. По време на комунистическия режим семейството ни бе преследвано като „политически неблагонадеждно“. Дядо ми е бил офицер и герой от три войни, осъден от скалпените от Сталин и Георги Димитров в Москва процеси, убит от т.н. „Народен съд“. Затова до края на активния си живот тя нямаше постоянна работа, което я принуди да работи като журналист на хонорар. Всъщност писането се оказа и нейно призвание и остави след себе си забележителни журналистически материали, публицистика и художествена литература. Книгата ѝ „За майсторите, цветорезците и зографите“ е единствена по рода си монография за българското възрожденско изкуство, написана на високохудожествен език. Осъзнах това в края на 90-те години, когато дойдох на работа в Българския културен институт в Словакия. Тогавашният посланик Яни Милчаков ме попита дали имам нещо общо с Христина Милчева. Разбрах, че самият той е завършил Националната гимназия за приложни изкуства в Трявна, дърворезбата му е хоби, а на народните художествени занаяти са се учили от книгата на майка ми. Имайки за пример образците на литературната ѝ дейност, бъдещето ми до голяма степен бе предопределено. Макар че по стечение на обстоятелствата се дипломирах като електроинженер, аз се посветих на писането – журналист в различни медии, автор на книги, после книгоиздател, а в последните години и преводач.

Г-н Милчев, откога се занимавате с превод на книги от словашки език?

Много пъти съм си мислел дали да се захвана с преводаческа дейност. Това стана почти случайно. През 2005 г. Кирил Кадийски, мой съученик и приятел, известен наш поет, преводач и книгоиздател, тогава директор

на БКИ в Париж, ми се обади в Прага, където бях сътрудник по културните въпроси. Не бих ли могъл да превода за неговото издателство „Нов Златорог“ една малка книжка, събрани творби – проза и поезия – на патриарха на словашката литература, последния жив сюрреалист Алберт Маренчин. Колебанието ми бе голямо – нямах никакъв опит в превода, да не говорим, че никога не бях не само превеждал, но и писал стихове. Накрая се съгласих, работата ме увлече, открих един нов свят. В резултат днес Алберт Маренчин ме нарича свой приятел и ме приема в дома си. На следващата година се пробвах и с чешкия поет Петр Крал – използвах оригинали на стиховете му и преводите им на френски. Но дори тогава не си представях, че преводът на художествена литература ще стане моя съдба и професия. Това го разбрах, едва когато през 2012 и 2013 година излязоха двата романа „Компаньонът“ (с оригинално заглавие „Ескорт“) и „Дунав в Америка“ на тогава съвсем младия, но вече утвърден словашки писател Михал Хворецки, последвани от романа „Майки“ на Павол Ранков (2014) и наградения с награда за литература на ЕС за 2012 г., роман „Кафене „Хиена“ (2015) и най-вече на сборника, посветен на съвременната словашка проза, чието съставителство (22 автори), редакторство и превод на половината от съдържанието е мое дело (Списание „Панорама“ - бр. 1/2014 г.).

Къде се крие подтикът да се занимавате с тази благородна, но неблагодарна работа, и то не само във финансово отношение? Всички знаем, че в днешно време средства за културната сфера са повече от недостатъчни.

Мисля, че подтикът за превеждане е вътрешна потребност. У нас преводачите, както и повечето от останалите хора на изкуството и културата, са изключително подценени. Не става въпрос, че те не могат да живеят от хонорарите, които получават, а за скандалното отношение във финансов смисъл (и не само в него!) към тях. Например, за да напиша рецензия на словашки роман, оценен с европейска награда за литература, засрамено ми предложиха 40 лева. Това е колкото плащаме на жената, която ни помага вкъщи 2-3 часа веднъж в седмицата. Не че тя не си заслужава парите. Но какво означава, например 30 стотинки на страница за високо интелектуален труд? Така че не парите задържат литературите при литературата. Известен изход от това положение дават различните национални програми за насърчаване на издаването на родната литература в чужбина. Чудесен пример за това е комисията „Слолия“ към Литературния център на Министерство на културата в Словакия. В България положението в тази сфера е още

по-трагично. По-големи възможности има програмата за превод на литература на европейските народи към Европейската комисия. Но там броят на проектите е ограничен... Тогава откъде се пръква това море от преводни книги, което ни залива? Една от причините е скромността на преводачите и любовта им към словото.

В какво се състои „ситото“ или какви са критериите за подбор на превежданите от Вас книги, след като книжарниците са залети с огромни количества печатни произведения, които ние наричаме четива, а не литература.

Преводачите имат огромна отговорност за подбора на преводните заглавия. От тях зависи формирането на представата за чуждестранната литература и състоянието на книжния пазар – във всяка страна поотделно и в света като цяло. А от какви критерии се ръководят преводачите при избора им на заглавията за превод. Това е строго индивидуално. Разбира се, влияние оказва и модата (литературни течения, жанрове), и критиката, и пазарният резултат. Но един опитен преводач може да не се спре винаги върху бестселъри, но няма да посегне и към посредствени заглавия. Така се създават сравнителните критерии и възможностите да се прави сравнение.

Какви са непосредствените ви творчески задачи?

Както може да се очаква, те са свързани с превод. За следващата година съм поел обещание да завърша преводите на два нашумели романа в родината ни – „Петата лодка“ на Моника Компаникова и „Къщата на глухия“ на Петер Крищуфек. Амбициозна задача, тъй като става дума за около 750 страници.

Г-н Милчев, позволете накрая да Ви пожелаем здраве и плодотворна работа в преводаческото поприще.

По-долу публикуваме откъс от превода на стихотворение от Алберт Маренчин.

Едно тесто – един хляб

От едно тесто сме
Но това тесто не е от брашно
И това брашно не е от зърно
И това зърно не го е млял мелничар
И това тесто не е месил пекар
Това тесто си месим сами
От брашното на нашата мъка
И от своите радости
Цели дни и нощи го месим
Прибавяме към него квасец от сънищата
И солта на любовта
И мера на Млечния път
И щипка звезден прах.....

Източник:

<http://www.bulgarite.sk/index.php/interviews/43-interview-s-asen>

Кръстан Дянков: „Българският език е силен и богат“

Едно от последните и непубликувани интервюта на големия наш преводач с Огнян Стамболиев

На Кръстан Дянков (1933–1999) дължим познанството си с големите образци на американската литература на ХХ век. Чрез неговите преводи се срещнахме с: Джон Стайнбек, Ърскин Колдуел, Джон Ъпдайк, Джон Чийвър, Уилям Сароян, Карл Сандбърг, Уилям Фокнър. И това не бяха просто преводи, а претворяване. Владееше не само английския американски, но и българския език виртуозно. Беше ненадминат майстор в това свръхтрудно и не винаги благодарно изкуство. Беше не само преводач, но и литературовед и културолог, човек с огромна култура, широко скроен, духовно богат, който се грижеше за чистотата и богатството на съвременния български книжовен език. И без да бъде преподавател, учеше безкористно и всеотдайно младите си колеги.

Това интервю взех от нашия именит колега по време на едно от последните му гостувания в Русе на Дружеството на преводачите. В продължение на няколко години – от 1985 до 1988 година той гостува на града на Дунава с тематични вечери, посветени на модерната американска литература. Беше предназначено за русенското литературно издание „Светлоструй“, но не излезе. Кръстан беше много обичан от всички: литератори, театрали, художници, музиканти. Джазмените дори направиха серия концерти с негово участие.

Огнян Стамболиев

Как се насочихте към изкуството на превода? Случайно или съзнателно? Имаше ли някакъв повод? Сред Вашето поколение преводачи, Вие сте сред първите, които се насочиха към английския език и по-специално към американската художествена проза. И защо именно към американската?

Към превода се насочих отначало съвсем любителски. Бях още гимназист, когато ми попадна една брошурка, кратко жизнеописание на Блез Паскал, който по това време беше мой любимец в областта на физиката. Заех се да я превода от английски, за да я прочетат съучениците ми. Усещането, че тек-

стът ми се „удаде“, ми достави особена радост и по-късно, вече като студент, реших да превърна това любителско задоволство в професионално. Когато бях ученик на мода беше немският. Навсякъде в България можеше да се намери едно немско списание, казваше се „Сигнал“. Беше богато илюстрирано и се различаваше от българските тогава. Никак не обичах немците, които, начело с Хитлер, бяха завладели половин Европа. Като реакция срещу тях, се обърнах към английския и към американската култура и литература. След това учих в университета. Като студент започнах да се занимавам по-сериозно с езика на Шекспир и Байрон. Четях американски писатели. Първоначално преведох няколко разказа на Ърскин Колдуел, който беше и тема на дипломната ми работа. Три от тях бяха публикувани в първия брой на възроденото списание на Гео Милев „Пламък“ през далечната 1957. Така започнах. Зарът ми беше хвърлен. Преводът стана моя съдба...

Какво ви дава и какво ви отнема преводът? Мнозина колеги споделят, че преводът общо-взето е неблагодарно изкуство...

Даде ми неизброими познания в безброй области: литература, история, обществени науки, фолклор, религия, но като че ли най-важното беше задълбоченото опознаване на нашия собствен език, нещо, което дори оригиналното литературно творчество не може да предложи. Амбицията за сътворяване на художествено, индивидуално писане като че ли винаги ми е била чужда – стигало ми е това, че познанството с чуждата литература ми е предоставяло възможността да се изпробвам в литературоведската работа. А ми отне винаги заблудата, че има непреводими текстове. Не, напротив на това широко разпространено мнение, непреводими текстове няма! Още нещо бих искал да подчертая: българският език съвсем не е беден и неразвит, както твърдят някои. Той е много по-силен и по-богат, отколкото сме склонни да вярваме.

Мислите ли, че един професионален преводач на художествена литература може да работи с няколко езика и във всички жанрове?

Мисля, но не съм убеден, че успехът му за всеки език и жанр може да бъде равностоен. За всекиго има един и само един език, в чиито дълбини (а най-вече в съответната национална култура) той ще проникне най-добре.

Какво мислите за критиката на превода?

Необходима е, но за съжаление у нас е все още непопулярна. Добре е, че нашето хубаво и полезно списание, на преводачите, „Панорама“ се обърна

към този вид критика. И мисля, че засега се прави добре. Но в повечето литературни издания дори не се споменава името на преводача, да не говорим за вестниците и останалите списания. За повечето от тях нашият труд остава скрит.

Споделите ли своя опит с младите? Вие сте сред най-популярните и уважавани преводачи у нас.

Напоследък все повече. По едно време дори мислех да се откажа от активен превод (макар едното да не пречи на другото) и да дам натрупания си опит на онова поколение преводачи, които ще трябва един ден да ни сменят – надали ще се намери по-благодарна работа. Само че разбрах, предаването на опита не става с откъсване от професията, а тъкмо наопаки – с постоянно поддържане на наличната квалификация, дори може би и тук примерът е най-доброто обучение. Разбира се, младите по закон обичат сами да се сдобиват с необходимото, но усъвършенстването всякога става, когато следваш някакви образци. Помня колко трудно ни беше преди години, нямаше оформена българска школа за превода и всичко трябваше да налучкваме с много труд и големи усилия. Сега младите могат да си спестят това.

Вашите по-конкретни препоръки за начинаещите преводачи?

Те произтичат от казаното дотук. Преди всичко убеденост, че професионалният избор не е плод на прищявка, а вътрешно усещане за необходимост, отдаденост на литературата, най-вече неотклонното желание да направиш достояние на другите онова хубаво, което си прочел на един чужд език. След първоначалното лутане (исторически период, течение, представители, стил и др.) трябва да намериш себе си съобразно своя личен вкус. Един текст не бива в никакъв случай да ти бъде чужд, още по-зле, ако ти е противен. Трябва да усещаш себе си в автора и автора в себе си – инак тъй необходимото покриване на автора с преводача никога не би се получило. Последно (разбира се, за този разговор), но по мое мнение най-важното – безпределна преданост към българския език. Само той (и нищо друго!) е ковкият метал в ковачницата на преводача.

С какво ви привлече работата над Вашия любим Уилям Фокнър? Посветихте му толкова време и сили досега...

Та той е най-големият епик на съвременната американска литература, една малка „енциклопедия американа“. От него съм научил повече, отколко-

то от всички други книги за Америка. И не само това. Фокнър е непогръкващият пример, без който нямаше да има нито О'Конър, нито Тенеси Уилямс, нито Габриел Гарсия Маркес. Да не говорим какво велико предизвикателство е той за преводача. Какво изпитание, какво напрежение, изтощение на човешки умствени, та и физически ресурси и какво огромно удовлетворение накрая. С прозата му не можеш да свикнеш, не можеш я „научи“. Фокнър вечно изненадва, смайва, плаши и респектира, бяга от тебе, връща се, спотайва се, чезне и наново се въззема – огромен, непроницаем, вездесъщ...

Източник:

<https://literaturesviat.com/?p=38054>

Думи на Огнян Стамболиев за Изкуството на превода

Има хора, които все още твърдят, че преводът бил завареничето на литературата, че бил неблагоприятно, вторично изкуство. Много са определенията за превода и преводачите. В средата на 19 век Балзак ги нарече „пощенските коне, които се сменят от станция на станция на човечеството“. Сто години след него мексиканският поет, белетрист и преводач Октавио Пас определи превода като „златна монета в духовния обмен между народите“. Представете си, че ги нямаше тия „коне“ или тази „златна монета“ – колко бедни духом щяхме да бъдем...

Много похвални слова са казани и написани за изкуството на превода. Още през през 16 век големият френски поет Жоашен Дю Беле е теоретизирал върху това сложно, неблагоприятно и зле платено изкуство. Но преводът има и отрицатели. Италианците имат поговорка: „Il traduttore e sempre un traditore“ /Преводачът е винаги предател/, французите пък казват, че преводът бил като жената: „ако е красива, е невярна, ако е вярна, е некрасива...“

Да, преводът е трудна работа. Тук ще цитирам още една интересна фраза, с която може и да не се съгласим, но в нея има известна доза истина. Немският романтик Фридрих Шлегел пише в една своя статия буквално следното: „Художествения превод е смъртен двубой. При него търпи поражение или този, който превежда, или онзи, когото превеждат!“.

Наистина, много похвални слова са изписани и за нас, преводачите. Напоследък имах щастието да превода и да съставя една антология под надслов „Сълзи и светци“ с текстове на големия румънско-френски мислител и философ, един от последните хуманисти на нашето време, румънеца от Сибиу, Емил Мишел Чоран. Бях поласкан да прочета и превода следното: „Преводачите, които срещнах през живота си, почти винаги превъзхождаха писателите. Те бяха по-образовани, по-културни, много по-добри и по-достойни от повечето от тях...“.

Но мисля, че най-голямата похвала, за която може да мечтае един преводач, без съмнение е пълното отричане на онова, което е постигнал: не бива да се забелязва въобще, че е имало превод...

Наистина, когато четеш един автор на чужд език и той ти харесва, изпитваш почти непреодолимото желание да го преведеш. Това е понятно, тъй

като едно от удоволствията на четенето, както и на музиката, е да го споделиш с приятели и съмишленици. Познавам хора, които научиха чужд език и навлязоха сериозно в някои чужди култури, само за да общуват чрез езика на оригинала с любимите си автори. А после, с огромна радост и удовлетворение споделиха своите открития, станали техни пристрастия. Спомням си за големия наш преводач, покойния Кръстан Дянков, когото съм канил на литературни вечери неведнъж в Русе. В едно свое интервю той сподели, че е научил английски език, защото през ученическите му години у нас – по политически причини – е бил по-популярен немският, а той е искал да влезе в света на голямата американска литература на XX век и да го сподели първо с приятели и съмишленици. Това е бил началният тласък при него.

Ще споделя, че и при мен – преди повече от 30 години се случи почти същото. Чрез една малка книжка с руски преводи влязох отначало в света на голямата румънска поезия, считана за една от най-добрите в Европа, при това не особено позната до 70-те години у нас. Подценявана, защото е от съседна страна, а не например, от далечната или екзотична Португалия. Затова реших да залегна над този богат и красив език и да се посветя на стиховете на Никита Станеску, Марин Сореску, Григоре Виеру, Лучиан Блага, Ана Бландиана, Мирча Динеску, Матей Вишниек... Да ги представя у нас.

Родството по избор е всъщност и „разпознаване“

Ние, преводачите, разпознаваме един език, една литература по същия начин, както разпознаваме едно населено място, където преди това не сме били, защото сме усетили, за миг сме почувствали, че това място отговоря на нещо, което е дълбоко вътре в нас, че ние принадлежим на това място, така, както можем да принадлежим не на родния край, колкото и близък да ни е той, а на земята, на културата, които пробуждат у нас дълбок трепет, именно чрез тях откриваме най-съкровено съответствие със самите себе си. Някои го наричат „въпрос на идентичност“. И сигурно е така. Самият аз се чувствам в съседна Румъния и особено в прекрасния Букурещ, малкия Париж на Източна Европа, като у дома си. И когато дойда тук, напоследък по-рядко, винаги съм изпитвал желанието да възкликна: „Това е моят любим град! И въпреки, че обичам България и родния си град Русе, и произхождам от стар род, съжалявам, че не съм се родил тук. А може би съм бил тук в някой от предишните си животи. Кой знае...“

Любовта ми към румънската литература, и в частност към румънската поезия, се дължи преди всичко на особената музика на езика, на румънския език, един богат,

многопластов и гъвкав език, чрез който влязох с помощта на италианския и на прекрасното Радио Букурещ, на Втората му програма, сега Романиа културал, една от най-стилните, културни и изискани радиопрограми в Европа. Всъщност, всичко дължа на това радио и сега бих искал да изразя огромното си уважение и благодарност към онези, които го правят...

Всъщност, какво е това превеждаш поезия?

Казваме: изкуството на актьора, на художника, на певеца, на музиканта, на поета... Мисля, че напълно уместно е да кажем и „изкуството на преводача“. Защото преводът е изкуство. Особено преводът на художествена литература. Особено преводът на поезия. Тук съвсем не искам да подценя преводът на проза или драматургия. Те също са изкуство. Но преводът на поезия се оказва най-трудното нещо, с което може да се сблъска един преводач. Защото, докато в прозата, все пак има някаква възможност непреводимите думи или фрази да се дадат описателно, бе това да накърни особено цялото съчинение, което се състои от много епизоди и пластове, в лириката това е много трудно, едва ли не невъзможно. Защото в стихотворение от няколко строфи едва ли ще можеш да се отклониш от текста и да не нарушиш цялостта и сърцевината на превежданата творба. Затова мнозина считат, че поезията, особено лирическата, е по принцип непреводима. Повод за тези твърдения ни дават някои наистина непреводими поетични опуси. Стихове с определен национален или местен колорит, трудно преносим на чужда почва, или пък творби, построени главно върху принципа на музикалното или синтактичното внушение. И поради това, че музиката на използваните думи не отговаря на музиката на думите в езика, на който се превежда. Тъкмо тогава цялото внушение отпада и преводът не се получава.

Преводът е призван да предаде музиката на оригинала или по-точно онази музика на оригинала, за която нашият език разполага с толкова възможности. Ритъмът в поезията, както знаем, се състои от повтарящи се или противоположни по интонация фрази. И ако преводачът не обърне внимание на всичко това и ако не го предаде на български, то и преводът ще обеднее от загубата на ритъм, който е пулсът на поезията и кръвообращението на прозата. Но и преводът на проза не е лесна работа. Иван Бунин беше казал: „Да намериш звука“. Това значи да намериш ритъма на прозата и основното ѝ звучене. Прозата притежава същата вътрешна мелодия, както поезията и музиката. Чувството за ритъм на прозата и за нейното музикално звучене е органично и може да се постигне само когато притежаваш наистина тънко чувство към родния си език.

В порядъка на тези мисли, бих искал да приведа тук още едно интересно мнение за превода на поезия. То е на френския поет Пол Валери, който не приема по принцип преводите на поезия: „Стихотворенията, когато биват преведени, престават да бъдат произведения на тогава, който ги е написал. Защото съществува една психология на думите. Във всеки език има определена интонация, свойствена на неговите звуци. Моите стихотворения, казва Валери, са преведени на доста езици по света, дори на китайски! Но аз не мога да ги позная. Райнер Мария Рилке ги преведе на немски: бих казал, че работата му е много добра. Но това, подчертавам, е само една нова версия на моите стихотворения, това не са моите песни...“. В тази връзка, бих казал, че преводът на поезия, всъщност е нещо като транскрипция за даден инструмент на музикална пиеса, която е композирана от автора за друг инструмент, нещо като транскрибиране на пиеса, създадена за цигулка и пиано в пиеса за виолончело и пиано...

Всеки сполучлив стих поражда впечатлението, че единствен, съдбовен, избликнал нещо, което стои по-високо от поета. Наистина само тогава очевидното проблясва пред читателя и чрез него всеки разпознава чувствата, които преди това са го вълнували сякаш. Всъщност да се превежда често е по-трудно, отколкото да се създаде оригинално произведение. Това важи особено за лириката. Защото при нея отговорността е двойна: да си верен на оригинала и да представиш достоен еквивалент на този оригинал. Защото когато създаваш собствено произведение, читателят не знае какво е било първоначалното ти намерение, през какви трудности и изменения си минал и точно това ли което си искал да кажеш, си казал. Докато при превода започваш от едно завършено начало – оригинала на автора – и трябва да изведеш на български читателя именно към това ревнувано от него начало... Ще го потвърдя и с думите на нашата голяма поетеса Елисавета Багряна, която ни остави немалко поетични преводи от различни литератури, в т.ч. и от румънската поезия: „Лично за мен, писа през 1961 година авторката на „Вечната и Святата“, превеждането на едно стихотворение е дори по-трудно от написването на ново, оригинално, защото просто не разполагам със свободата на създаването“.

Понякога, неразгадаем за окото, стихът говори на ухото. Защото ако белегистът може да стигне дотам, че да пренебрегне звуковите качества на езика, поетът разчита тъкмо на тях. В един хубав стих, ако наистина е такъв, мисълта си остава винаги неотделима от музиката.

Лично за мен преводът на поезия е „родство по избор“, ако мога да си

послужа със този прекрасен израз на Гьоте, дал заглавието на едноименния му роман. Като преводач аз отдавна съм си изградил свой поетичен свят, в който се чувствам най-сигурен. Превеждам главно стихове, които допадат на моята природа. Не мога да посегна към автор, който ми е напълно чужд.

„Думите пеят“ – писа някъде блестящият чилийски поет и есеист Пабло Неруда. – „Прекланям се пред тях, защото цялата мисъл се променя, щом някоя от тях смени мястото си или ако друга се разположи царски във фраза, която не е очаквала тази дума, ала ѝ се е подчинила“.

Да, възможно е един посредствен стих да стане по-хубав при превод. Но по-често е възможно обратното. И общо взето, поезията е онова, което дори на езика, на който е била създадена, няма точен еквивалент, не разполага с други средства, за да се възпроизведе.

И все пак, нека не забравяме най-главното: четенето на едно преведено стихотворение е поетичен акт, който почива върху вяра...

ОГНЯН СТАМБОЛИЕВ, критик, преводач, журналист. Автор на книгите: „Нова книга за операта“ в 2 т., на първата българска „Книга за оперетата и мюзикъла или от Офенбах до Уебър“, „Несравнимият баритон Кирил Кръстев“, „Слънчевият тенор Николай Здравков“. Издал редица преводни книги с поезия, проза и драматургия от: Михай Емениску, Йоан Славич, Лучиан Блага, Йон Лука Караджале, Никита Станеску, Григоре Виеру, Мирча Динеску, Емил Чоран, Мирча Елиаде, Захария Станку, Йожен Йонеско, Матей Вишниек, Жан Пол Сартр, Клаудио Магрис и др. Преводач и автор на оперни либрета, на критически студии, рецензии, отзиви и проблемни статии в периодичния печат. Носител на редица национални и международни награди, сред които и на Румънската академия /1997/. Член на ПЕН-центъра, България.

Източник:

<https://fakel.bg/index.php?t=6078>

Ирена Кръстева: Преводът е изкусност, не изкуство

Ирена Кръстева е доцент по теория и практика на превода в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Доктор по семиология на Университета Париж 7. Сред последните ѝ трудове са и публикуваните от френското издателство L’Harmattan монографии *Pascal Quignard: la fascination du fragmentaire* („Паскал Киняр: фасцинацията на фрагментарното“) и *Pour comprendre la traduction* („За да разберем превода“).

Лесинг пише: „Нашите преводачи рядко разбират езика; те смятат първа да се учат да го разбират; те превеждат, за да се упражняват, и са достатъчно умни да искат да им заплащат упражненията. Да следват мисълта на оригинала, обаче, не са способни“. Можем ли да приложим този ефектен цитат към актуалната картина на българското преводаческо изкуство?

Зад привидно лековатото, иронично заиграване с преводачите, Лесинг поставя разбирането като условие за добър превод. Разбирането е изключително важно за смисловия пренос. Още през Ренесанса Леонардо Бруни, авторът на първият модерен преводачески трактат – „*За правилния превод*“ от 1424, изразява убеждението си, че „правилният“ превод зависи от сходимостта между тълкуване и разбиране. От друга страна, връзката между език, текст, контекст и културна традиция е безспорно определяща за адекватното предаване на смисъла на оригинала. Ако тази връзка бъде прекъсната в някоя точка, преводът не се получава. Добрият преводач успява да разреши в превода собствените си затруднения, свързани с разбирането на оригинала. С други думи, той безусловно трябва да разбере текста, за да може да го преведе. Но и обратното също е вярно, т. е. преводът помага да се разбере текстът. Винаги е имало преводачи, които не разбират какво превеждат. Има ги и у нас. Неразбирането е резултат на недостатъчна езикова компетентност, на неспособност да се схване мисълта на оригинала или на непознаване на контекста и културната традиция, в която се вписва превежданият текст. Добрите намерения и хъсът за превеждане (което понякога дегенерира в преводаческа булимия) не са гаранция за сполучлив превод.

Друг проблем на превода е объркването на разбиране и обясняване. Именно това е „изкушението“ на преводачите, особено на онези с опит и „с име“,

които нерядко си позволяват да дописват и дообясняват оригинала, да променят заглавията, да подменят стилистичните фигури или регистри „в името“ на яснотата и хубавия език. Не бих могла да се съглася с подобно насилие над текста, макар че преводът предполага насилие. Обяснението, както показват херменевтите, е много полезно в подготвителния етап на превода – етапът на оформянето на интерпретативните хипотези, но не бива да се проявява в самия превод и да го превръща в коментар. Разбирането гарантира адекватното предаване на смисъла в неговото приложение, т.е. в самия превод. *Обяснение – разбиране – приложение* са всъщност трите фази на преводаческата работа.

Що се отнася до т. нар. „преводаческо изкуство“, бих предпочела да говорим за преводаческа изкусност или майсторство. Преводът не е изкуство, както не е и наука. Изкуството е човешка дейност, при която се създават оригинални творби с естетическо въздействие. Преводът не е оригинална творба, а преводачът не е съ-автор, както все още смятат доста от колегите. Задачата на преводача не е да създаде ново произведение на изкуството, а да съумее да „събуди ехото на оригинала“, според Бенямин, в родния си език.

Ако все пак държите да използваме добилия популярност в България термин, аз бих отнесла превода към интерпретативните изкуства, като балета или пантомимата, например. В този смисъл преводът е своеобразен мимесис, разбран не като имитация, не като точно възпроизвеждане на оригинала, а като способност за проявяване на „нещото“ на текста в неговата оригиналност, в цялата му дълбочина и нюансираност с цел да се постигне цялостното му въздействие. Това никак не е лесно. То зависи тъкмо от изкусността на преводача и до голяма степен от неговото смирение. При превода няма място за съревнование, за съперничество с автора, за налагане.

Имат ли място редакторите в тази интелектуална картина? И къде е то?

Аз виждам ролята на редактора именно в неговото съдействие за по-доброто разбиране на текста: разбиране, а не обяснение. Преводачът е човешко същество и като такова има своите граници. Обективно погледнато, всеки превод – а особено първият превод на една книга – е подвластен на определен брой съзнателни деформации и компромиси, но също и на несъзнателни грешки. Редакторът би могъл да ги ограничи: другият поглед винаги е от полза. Казано накратко, редакторът следва да бъде гарант за адекватността на превода, а не цензор или фигурант, както понякога се случва.

Говорите за преводачи „с име“... Според вас има ли в България фалшиви преводачески знаменитости? Какви са вашите наблюдения – интересуват ли се преводачите „от кариерата“ от теорията на превода?

Всеки преводач, дори и най-опитният, и най-компетентният, и най-съвестният може да се размине с някоя книга, да не я разбере, да я преинтерпетира, да изпусне „неуловимото“, което отличава творбата. Разбира се, ако името му е достатъчно известно, това минава незабелязано: не е изключено дори и награда да получи...

Без да предлагам типология на преводачите в България, бих ги разделила условно на три категории: преводачи по призвание, преводачи от кариерата и преводачи-издатели. Първата категория обхваща преподаватели, студенти или просто вдъхновени любители на даден автор, които превеждат при определени обстоятелства или в определен етап от своето професионално или личностно развитие. Преводачите по призвание се интересуват по принцип от теорията на превода: интересът им е мотивиран от желанието да се преведат добре ценни за тях книги. Тук бих споменала чудесните преводачески постижения на университетски преподаватели, като Анна Николова, Цочо Бояджиев, Весела Кацарова... Сред втората категория – на кариерните преводачи – преобладава убеждението, че „с теория не се превежда“. Щом няма рецепти за добър превод, теорията става излишна. И въпросът се изчерпва. Обективно погледнато, предвид унизителното заплащане на преводаческия труд в България, енергията на професионалните преводачи се изчерпва най-вече в пролетарски труд. При тези обстоятелства е естествено да нямат нито време, нито сили, нито желание за задълбочаване в теорията. А всъщност всеки преводач е добре поставен, за да говори за превода, и е упълномощен да го направи, т.е. той е призван и призован да разисква проблемите, с които се сблъсква в практиката си. Но малцина се решават на това, а още по-малко го правят отговорно, сериозно, с мяра, без самоизтъкване. Сред тях бих открила Анна Златкова и Любомир Илиев, чиито размишления за превода споделям – имам предвид интервютата им за в. „Култура“ от 2006 г. и 2009 г. За щастие, главният редактор на сп. „Панорама“ Жела Георгиева също цени рефлексията върху превода и предоставя пространство в списанието за представяне на непревеждани у нас емблематични текстове на философи и теоретици на превода. Щом им се отдаде възможност да представят преводите си, повечето професионални преводачи, обаче, поставят акцента върху собственото си величие и „изкуство“, съизмерват се с автора, когото превеждат, дори изтъкват, че творбите му

„живеят“ благодарение на тях. Подобни нагласи ме смущават. Третата категория, преводачите-издатели, знаят всичко, разбират всичко, могат всичко, вършат всичко... При все това, непрекъснато се оплакват от неблагодарните читатели и злонамерените критици, недооценяващи или подценяващи техните старания и страдания. За тях теорията няма нищо общо с „реалната реалност“ на превода, която единствено те владеят: тя е просто претекст, оправдание за безгрижна университетска кариера, от която те доброволно се били отказали, жертвайки се за пореден път. В резултат на подобна комбинация от интелектуални претенции и финансов интерес най-често се получават анти-преводи.

Тук съществен става въпросът за подготовката...

По-зрялото поколение наши преводачи са самоуки. Казвам го с цялото си уважение към всички безкористно посветили се на една не особено доходоносна професия от любов към даден език и култура. От няколко години насам подготовката на младите преводачи е по-добре структурирана. Макар че у нас все още няма преводачески школи, Факултетът по класически и нови филологии на Софийския университет предлага Магистърска програма по превод, съвместно организирана от Катедрата по англицистика и американистика и Катедрата по романистика. Това е единствената магистърска програма в България с подобен профил – член на Европейската мрежа на магистърските програми по превод ЕМТ. В нея е потърсено равновесието между теория и практика, предоставена е възможността за избор между 12 практически модула, докато други магистърски програми се задоволяват с по 2-3, което не е особено сериозно. Резултатите са обнадеждаващи. Позволявам си да обърна внимание на този факт не от нарцисизъм, а от отговорност.

Докъде обаче води „проба-грешка“ в преводаческата еволюция?

В идеалния случай формулата „проба-грешка“ би трябвало да подобри качеството на следващите преводи, ако има такива. Но нека не забравяме, че съществува и т. нар. „натрапчивост към повторение“, която се проявява в превода като неконтролируемо повтаряне на грешки от един и същи тип. Аз бих причислила този проблем към несъзнаваните деформации при превода. Разбирате, че като такива, те са трудно преодолими. В този смисъл, би бил от полза един своеобразен „анализ“, който би помогнал на преводача да спазва рамката на превода, да изясни собственото си отношение

към употребата на езиковите норми, да осъзнае потенциалните рискове от деформации, да контролира свободните асоциации. Така би се подобрило качеството на превода. Ето че пак се върнахме към теорията.

А какво превеждат теоретиците на превода?

Повечето значими теоретици на превода от втората половина на ХХ век превеждат: някои – художествена литература, други – хуманитаристика, трети – и двете. Ето няколко примера: Бенямин превежда Бодлер, Балзак, Пруст и Сен-Джон Перс; Антоан Берман превежда Новалис, Шлайермахер и латиноамерикански писатели, като Аугусто Роа Бастос и Роберто Арлт; Жан Болак – първите философи досократици и големите трагици Еврипид и Софокъл; Умберто Еко – Нервал и Кьоно; Пол Рикъор и Жак Дерида – Хусерл; Анри Мешоник и Юджийн Найда – Библията. Всички те размишляват по проблемите на превода, търсейки решения на конкретни затруднения, възникнали в собствената им преводаческа практика. Както виждате, сред изброените имена, освен „чисти“ теоретици на превода, има и философи, филолози, семиотици, чиито занимания с теория на превода на пръв поглед изглеждат периферни спрямо основните им изследователски търсения, но съвсем не са безинтересни или повърхностни. И това не е случайно, защото, противно на мнението, че „с теория не се превежда“, рефлексията върху превода не е куха реторика или неделно занимание.

Какви тогава са стратегическите щети за културата при условие, че българската среда не е чувствителна към теорията на превода?

Бих предпочела да обърнем въпроса и да говорим за ползите. Културните хора са убедени в ползата от превода. Но малцина от тях се замислят над въпросите *какво се превежда?, защо се превежда?, как се превежда?*

Преводът, посредник между два езика, два светогледа, две култури, е граничен опит. Между него и оригинала винаги остава междина, чието запълване е проблематично. Именно това поражда необходимостта от критична рефлексия. Теорията на превода отдавна е напуснала границите на стриктно лингвистичното измерение и се е ориентирала към други, интердисциплинарни територии. Лично аз я виждам като преводаческа херменевтика, учлеляваща заедно практиката, анализа и критиката на превода. За преодоляването на схоластичната представа за теорията на превода, обаче, са нужни вещица, търпение и тактичност.

Ала преводът е и място на срещата на два езика, на два светогледа, на две култури. Той поражда вкуса към другото. Чрез него майчиният език получава от чуждия възможност за обновяване, а читателят разширява културния си хоризонт. И тъй като езикът е едновременно продукт на културата и най-важният ѝ елемент, културата печели от добрите преводи и е ощетена от лошите. Тя несъмнено се обогатява, ако успешно премине през „изпитанието на чуждото“, според Берман, и съумее да предложи своето „езиково гостоприемство“ на различното, според Рикъор. Какво по-хубаво от удоволствието да приемеш чужденеца в своя дом? Но не за да го оставиш безмълвен, а за да чуеш неговото слово и да дадеш и на другите възможност да разговарят с него.

Източник:

<http://www.kultura.bg/bg/article/view/18280>

Kouzlo a umění překladu

Mgr. Elena Krejčová, Ph.D., doc. Nadezhda Stalyanova, Ph.D.

Návrh obálky: Pavel Pilch

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
1., elektronické vydání, 2018

ISBN 978-80-210-9017-0

muni
PRESS